

Česko-lužický

Ročník XIII
Literární příloha / prosinec 2003

věstník

*Z třetí Meškankovy
sbírky »pój do rejki
...« (Timo Meškank,
Berlín, Praha 2002)
přenesl do češtiny
Radek Čermák.*

timo meškank

můj života běh

1965	1966	1967	1968
1969	1970	1971	1972
1973	1974	1975	1976
1977	1978	1979	1980
1981	1982	1983	1984
1985	1986	1987	1988
1989	1990	1991	1992
1993	1994	1995	1996
1997	1998	1999	2000
2001	2002	2003	patří

*Našim čtenářům a
přispěvatelům
děkujeme za přízeň a
přejeme všechno
nejlepší do nového
roku 2004.*

Serbska poezija a spěwy w Praze

Poslednje ze zarjadowanjow lětušeho 25. mjezinárodnego swjedženja serbskeje poezije 2003 so w Praze 2. 10. wotmě. Wječork bě wosebje swjatočny, přetož zarjadowarjo běchu načolne wumělske institucije: Zwjazk serbskich wumělcov, Česki PEN-klub, Towarstwo přečelov PEN-kluba, česki Zwjazk spisovačelov a Towarstwo přečelov Lužicy. Mjez hospíci běchu tež wuznamne wosobiny kulturneho žiwjenja, kaž finski slawist Eero Balk, česki wobłubowany spisovačel Ludvík Vaculík a dr. Zarjadowanje předsyda Českého PEN-kluba Jiří Stránský zahají a wujasni, zo tuto zetkanje je přenje z tych, kotrež chcedža člonow a přečelov PEN-kluba z t. mj. małymi literaturami zeznajomjeć. Stránský tež naspomni swoje přenje zetkanje ze Serbami. W dobjie, hdźy njesmědžše politiskich přičin dla publikować, bu wěstu dobu z dźelačerjom w Statnym ansamblu spěwów a rejow a z nim službnje Budyšin wopyta. Z toho časa je Serbam přichilny. Po Stránskim přitomnych postrowi městopředsyda ZSW Měto Benada. (Předsyda Benedikt Dyrlich swójbnych přičin dla přijěć njezamó.)

Přez cyly program wječora wušiknje a duchapolnje basnik Milan Hrabal wjedžeše. Wječork bu ze spěwom Tanje Donatce a Geralda Šena z klawérnym přewodom Oksany Weingardt-Šenoweje wobrubjeny. Spěw, recitacija a rěčane slowo so potom wotměnjachu a tak nasta jónkróčny putacy cylk. Spěwarjo pěsnje K. A. Kocora, Bj. Krawca, J. Rawpa, D. Kobjele a ludowe spěwy serbske, slowakske a česke zanošowachu. Zaklinči tež jedna pěseń zapisana wot Ludvíka Kuby. Nowych wopytowarjow M. Hrabala skrótka zeznajomi ze stawiznami a kulturu Serbow. Basnicy Beno Budar a Dorothea Šolćina recitowachu swoje twórbu w originalu (za njepřitomneho B. Dyrliche R. Čermák), M. Hrabal přeložki do češciny a Dana Podracká do slowakštiny. Tak připoslucharjo poskachu na twórbu staršich basnikow (M. Witkojc, M. Kosyka) a tež přitomnych B. Budarja (Naš kusk zemje, Myše w měše, Naš polé), D. Šolćineje, B. Dyrliche. Ze zajimom so zetkachu serbske přisłowa w originalu a M. Hrabalowym přeložku. - Na wječorku porěči tež spisovačel Václav Daněk, kiž so wot dźěčacych lět, džakowanjo jeho swójbemu wukublanju, za Serbow zajimowaše. V. Daněk napisa Serbam baseń, a Božena Pawlikec ju zeserbšći. - M. Hrabal skónčne naspomni to samsne zarjadowanje 1. 10. 2003 w Bratislavje, hdźež žnějachu runje tajki wuspěch.

Na kóncu zarjadowanja wustupi předsydko SŠT Ludmila Budarjowa, podžakowa so za tuto zetkanje a podšmórny, zo so jow Serbja čuja nic kaž we wukraju, ale kaž mjez svojimi. Wona powědaše tež wo nětčišich čežach ze šulemi. Statne zarjady zawrěchu jednu z jeničkeju dweju ryzy serbskeju šulow, w Chróscicach. L. Budarjowa so podžakowa za podpěru, wosebje moralnu, kajkuž w tuthy wuskoscach Serbam w Českéj poskičichu. Po zakónčenju wječorka přitomni hišće w přijomnej a wjesolej naledže chwilu w žurli wostachu a diskutowachu a wo swojich začiščach sej powědachu a serbske, česke a slowakske ludowe spěwy zanošowachu. Wječor so woznamjenješe z nimorjadnej wotewrjenosću a wutrobitosću. Wobdzělnicy na njón budu zawěsće dolho spominać. Jenož škoda, zo w žurli, kopače polnej, městna za wšěch zajimowanych njedosahahu.

Jiří Mudra

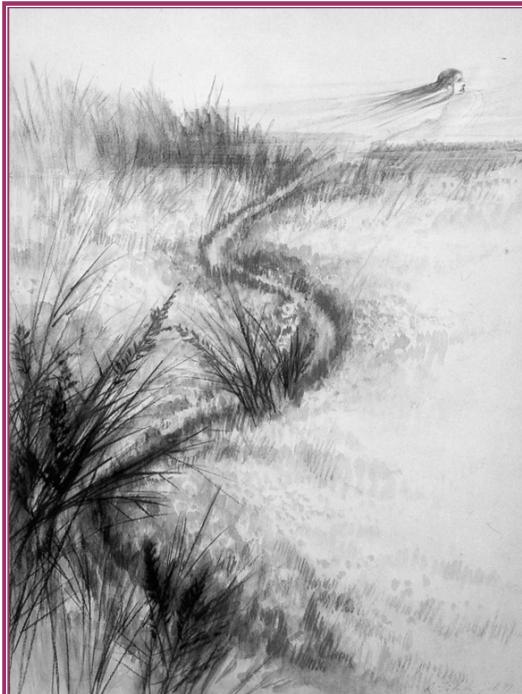
Průzor do současné lužickosrbské krátké prózy

a jejích skrovných překladů posledních let

V řadě domácích které v Lužici úspěšně než v Česku, nalezne rova knihkupectví výběr prózy, který se formě nebo prostoru. **skibami**, sledující odsestavila **Ingrid** se mnoha antologií ani tematicky důvodem jsou exkluzivní smlouvy nakladatelstvími.¹ výběry začínajících

Wobraz ze skibami tvorbou, slibující jich jen mohou autoři, jiným literárním Přesněji autoři hornosrbští. Aniž bych chtěl bránit komukoli ve způsobu vyznání národního cítění, nejsem si opravdu jist, zda vyšla v posledních letech jakákoli celolužickosrbská literární publikace. Domnívám se, že by se jistě našel kvalitní prozaik ze střední nebo Dolní Lužice, například **Margita Heinrichowa** nebo **Róza Šenkarjowa**. Pokud ovšem nekapitolujeme před žabomyší teorií o dvou neslučitelných národech a jazycích. Takováto literární segregace v dnešní době, kdy se k sobě národy ze všech stran snaží najít cestu?²

A co nám říká kniha sama o sobě? *Mozaikové průzory do života, útržky, střízlivé popisy okolnosti a stále nová touha po přízni a porozumění, takto se odráží dnešní skutečnost v nové lužickosrbské literatuře. Ten či onen možná pozná v dílech sama sebe a svoje okolí. Dvanáct autorů ve věku od pětadvaceti do pětaosmdesáti let hledalo podobu zdůraznění vlastního nazírání na svět, vytvořilo rozrůzněný obraz, lákající nestejnými záměry, rukopisy a literárními žánry. «Wobraz ze skibami» prozrazuje něco i o cestě lužickosrbské literatury na prahu nového tisíciletí.* To je bohužel jediné,

Seklojta ščežka Dorothey Šolciny, ilustrace Almuta Zielonky na obálce knihy

antologií a výborů, vycházejí daleko více průzkumník Smolev Budyšíně nejnovější nezaměřuje k určité Je jím **Wobraz ze stíny života**, který **Juršikowa**. V Česku zaměřených žánrově neobjevuje. Hlavním autorská práva, neboli autorů s různými Vycházejí tak zejména autorů.

obsahuje průřez čtenářské zážitky, co kteří se věnují často útvarem, poskytnout.

¹ Atraktivní výjimkou je jihlavské nakladatelství Listen, které již ve dvou tematických antologiích vydalo komerčně zajímavé autory (Viewegh, Šabach, Chaun ...). První kniha se zabývá láskou, druhá tajemstvím.

² Pokud vím, když Timo Meškank zařadil do svých nejnovějších sbírek dvě básně v dolní lužické srbštině, žádnou bouři nevole mezi čtenáři to nevzbudilo. Vzpomeňme také na dvojjazyčné antologie Na druhéj stronje slónca/Na druhé straně slunce (Městská knihovna Varnsdorf, Varnsdorf 1998) a Čežkosć byća/Cieżar bytu (Uniwersitet Warszawski – Instytut Filologii Słowiańskiej, Warszawa 2000).

co se spolu se jmény autorů o celé knize dozvíme. Před nákupem je tedy zbytečné porušovat igelitový obal.

Prózy jsou řazeny podle data narození autora, článek se tohoto pořadu nedrží. Začněme spisovatelkou, která je u nás v současnosti nejviditelnější: **Měrka Mětowa** (1959) je pohříchu jedinou autorkou u nás v posledních letech samostatně vydanou a také jedinou spisovatelkou, která měla v Česku v posledních letech vlastní autorské čtení v českém překladu. Spisovatelka pracuje v Lidovém nakladatelství Domowina a s ním několikrát přijela na knižní veletrh Svět knihy. Kniha *Výlet do ráje*³ nakladatelství Volvox Globator se celkem úspěšně prodávala a neskončila na pultech obchodů s levnými knihami. Loni (2002) Měrka Mětowa vydala nový soubor povídek *Škleňčane dny*⁴ a překladatelka Vladimíra Šatavová připravuje další překlady. Obě vytvořily dobrý tandem. Měrka Mětowa nás s úsilím investigativního novináře nechává nahlížet pod slupku běžného života běžného člověka, aby si každý uvědomil, o kolik řádů menší pozornost než sobě a stereotypu věnuje vnitřnímu životu postav, které žijí v jeho blízkosti. V povídce **Koče zbožo** (doslovně »Kočičí štěstí«, neboli česky nejspíše Z pekla štěstí) tentokrát jde o vyšumění jednoho manželství. Žádná z figur nedostala rozhrešení, avšak zpověď samou⁵ vychází hlavní svízel na světlo světa. V této povídce přichází nezvykle znatelný dějový posun, když se hlavní hrdina pokouší ve zkratu vyřešit svůj světobol. V ději se několikrát v náznacích objevuje magie kočky. Toto rozvinutí příběhů najdeme vícekrát v nové knize, která tuto prózu obsahuje. V tvorbě Měrkyně Mětové se objevují dvě tendenze: jednak zmíněné rozvíjení hlavního tématu, jednak popisů osobních zážitků. Druhý trend rozhodně nepůsobí tak neutřele jako první cesta.

Cyklus básní v próze **Koče čary** (Kočičí čáry) **Róži Domašcyny** (1951) prolíná vnímatlivé rozmanité příběhy motivem kočky, která má vždy v příběhu své místo. Domašcyna vypráví vytříbeným jazykem, má nejen bohatou slovní zásobu, ale i osobité líčení. Věřím, že se cyklus dočká českého překladu stejně jako další části této knihy. Do lužickosrbské literatury přináší tvorbu v nejvyšších patrech pomyslného beletristického mrakodrapu. Před několika lety, když ještě nebyla na světě její nejpropracovanější třetí lužickosrbská básnická sbírka *Pobate bobate* (1999) (předcházely jí *Wróćo ja dopředka du* (1990) a *Pře wšě płoty* (1994)), dostalo se jí již mezinárodních ocenění, obdržela za své dílo od berlínské Akademie umění cenu Anny Seghersové a letos nadto francouzskou literární cenu Évelyne Lencelotové. Z celého jejího díla je patrné, že stále stoupá po schůdcích do vyšších a vyšších pater. Německému čtenářstvu je o něco přístupnější než Kito Lorenc⁶. Domašcyna své básně volně překládá do němčiny (mj. *Selbstredend, selbzweit, selbdrift* (1998)). Překládá i do lužické srbskiny jako vydavatelka překladatelského sborníku Wuhladko a dalších publikací. Tvorbu básnickou doplňuje

³ překlad lužickosrbský psané sbírky *Wulět do paradiza*, vizte také recenze Gabriše Nawky ČLV 1998/1 – v lužické srbskine

⁴ zpráva, recenze a přeložená ukázka ČLV 2003/02

⁵ zveřejněním bezvýchodné situace, tedy přítomnosti objektivního pohledu – MM často vychází ze skutečných příběhů

⁶ Ani on nebyl ušetřen veřejných ocenění - kupř. vyznamenání německé Akademie umění – SN 20. 3. 1992

krátká próza a dramatika. Název jedné z »kapitol« **Wobraz ze skibami** (česky: snad obraz složený z dílků, mozaika, skládanka) dal celé antologii jméno. Její drobné práce v českém překladu najdete v Česko-lužickém věstníku a v antologii Strach o moudvláčka (1996). V revue Labyrint (7/95) vyšel esej K čemu to všechno⁷ přeložený Leošem Šatavou.⁸ Několik básní a drobných próz přeložil básník Libor Koval.⁹

Básník a šéfredaktor Serbských nowin **Benedikt Dyrlich** (1950) přichází s netradičním prozaickým útvarem, který se podobá uměleckému fejetonu nebo literární kritice na téma literárního tvoření. V tvorbě s názvem **Srjedu staňši z loža** (Když vstaneš ve středu z postele) otvírá lebku ospalého postmoderního literáta. V jeho tvorbě vůbec je patrná tendence k pohledu za oponu události. Dyrlich je také předsedou Svazu lužickosrbských umělců a organizátorem mezinárodních Svátků lužickosrbské poezie. Šum mezi čtenáři vzbudila jeho poslední básnická sbírka Wotmach womory¹⁰ (1997) která se dívá pesimisticky na (národní a sociální) situaci v Lužici.¹¹ Svoji první sbírku *Zelene hubki* vydal v roce 1975. V němčině vyšla sbírka básní a krátké prózy Fliegender Herbst (1994). V češtině se objevuje jeho pohádka Tři prsteny v Česko-lužickém věstníku 1998/7 přeložená Jiřím Mudrou.

Šéfredaktor dětského časopisu Płomjo/Płomje (Plamen, Ohníček) **Beno Budar** (1946) – podobně jako Dyrlich fejetonistickou formou – pohlíží na budoucnost Srbstva. Jako ve své básnické tvorbě se drží tradiční stavby díla. Nepodléhá postmodernímu národnímu pojetí a nestydí se za lužickosrbský pohled. **Kóžde tysac lět** se scházejí Moudří duchové, aby zhodnotili vývoj dějin. Vlastně jde o ironické varování před smrtí lidstva. Slovo *hoberski* (obří, obrovský, veliký, velikášský) spojuje s ničením. Jeden z duchů hovoří i o Lužických Srbech: *V posledních tisíci letech nerozdmýchali ani jednu válku. Skoro jediný případ mezi tisíci národy na zemi Máti!* Další odpovídá: *Proto také skoro všechno ztratili, krásně se obětovali pro druhé, ano, rozdali skoro všechno, co měli – a měli pro to každých sto let polovinu země a polovinu lidu. Jestli je to správné nebo snad nějaký dobrý skutek? Prohlédni si tu pomíchanou hrstku dnes, ani sami nevědí, kolik jich ještě je!* Na Budarově kontě najdeme básně, povídky, dramata i překlady. Budar, který svoji prvotinu *Mikus a Dajkus* vydal léta 1978, loni publikoval další kvalitní sbírku vázané poezie *Wokomiki slónca*.¹² Spolu s Hrjehorem Nawkou píše texty písni populárního zpěváka Měrcína Weclicha.¹³ Ostatně celá jeho tvorba se vyznačuje břitkým jazykem (ostrým jako jazyk Jiřího Žáčka) a lužickosrbskou tématikou, jak je vidno výše.

⁷ Esej je vlastně předmluvou ke knize Doma Jürgena Maćije (něm. Matschie) (LND, Budyšín 1994). Další esej vyšel opět v roce 2003 v další Maćijově knize *Fotografien aus der Lausitz*.

⁸ což však už patří spíše do publicistiky (v dobrém slova smyslu)

⁹ Člen exilového PEN klubu, řeckokatolický duchovní ve Freiburgu, který 28. prosince zemřel. Domašcyna předtím přeložila jeho básně do lužické srbskiny.

¹⁰ překládáno jako Úder mdloby, ale má další významy, další možnosti jsou Nával, Vzmach, Rozmach mdloby, bezmocnosti, mátožnosti, malátnosti

¹¹ Tato kniha vyšla ještě před nadějně vnímanou aktivizací Lužických Srbů v souvislosti s demontáží lužickosrbského školství.

¹² recenze a ukázky vizte ČLV 2002/11, 1998/2-3 – seminární práce o výboru Serbska poezija 38 a 1997/9

¹³ viz článek ČLV 2001/4

Šéfredaktorka kulturního měsíčníku *Rozhlad Jěwa-Marja Čornakec* (1959) se v próze **Čumpjelic wowcyne wotkazanje** (Odkaz Čumpjelovic babičky) oprostila od dřívějšího stínu sentimentality. Vyznačuje se čtivostí a přístupným tématem. Přes jednoduchost jazyka není vyprávění ochuzené.¹⁴ Podle příběhu pro děti *Matej w štvörtej dimenzii* (1996) vznikla hra s názvem *Kuzłarski klobuk*, v roce 2000 uvedená taktéž na festivalu pohádek v Jičíně. V roce 1999 pisatelce v LND vyšla sbírka povídek *Hołbik čornej nóžce ma*. Jiří Mudra z ní přeložil dvě povídky, které vyšly v Česko-lužickém věstníku (2001/7, 2001/10), dvě krátké prózy nalezneme i ve výboru Strach o moudivláčka v překladu Františka Vydry.

Obdobnou cestou se vydala i nejmladší autorka a zároveň jediná zástupkyně vlny »studentské poezie« 90. let nyní doktorandka **Lubina Hajduk-Veljkovićowa** (1976). Na první pohled její próza **Donjebjespěče** (Nanebevstoupení) připomíná německé televizní detektivní seriály, stavba útvaru dokonce vybízí ke zfilmování. Na druhou stranu postavy nejsou ploché, jsou solidně charakterizovány zvnějšku a žijí vnitřním životem. Obecné sdělení je podobné sdělení její básnické tvorby (s obdobnou tematikou) v prvotinách *Prěnje jejko* (1997) a *Pjatk haperleje* (1998). Jazyková stránka je v pozadí. Spolu se svým manželem Dušanem Hajduk-Veljkovićem sepsala absurdní drama *Wurywanki¹⁵* (Vykopávky) (2001), které obdrželo cenu Nadace lužickosrbského národa. V poslední době spíše krátkou prózu, ta nejnovější s názvem **Paternoster** vyšla v almanachu mladé literatury téhož jména¹⁶ (2003).

Obě posledně zmíněné autorky by mohly produkovat kvalitní literaturu pro široké vrstvy, které nikdy není dostatek. (Vzpomeňme na populární tvorbu Jurije Kocha.) Můžeme sledovat, kam se bude ubírat tento talent lužickosrbské literatury.

Zato **Margot Fletscherová** (1958) se pod tímto pseudonymem¹⁷ vydává do terry incognity, vnáší nové beatnické nebo spíše punkové pohledy. Opět něco nového, více nebudu prozrazovat, protože si překlad můžete přečíst v literární příloze. Český čtenář si na takovou tvorbu v tvorbě devadesátých let zvykl, přesto tematika vztahu mezi dvěma ženami rozhodně ani v českém písemnictví není na denním pořádku.¹⁸ **Triangl** lužickosrbské Amélie z Montmartru¹⁹ je věrohodný, když si odmyslíme špetku literárního exhibicionismu.

Zatímco Měrka Mětowa se v přístupu k postavě přibližuje Františku Gellnerovi, v literatuře zběhlá redaktorka a lektorka nakladatelství Domowina **Dorothea Šolćina** (1953) v drobné próze přistupuje k postavě, pevně zasazené do své role, podobně jako Jaroslav Havlíček. To se však nedá říci o jejích povídkách obecně. Literární reportáž ze

¹⁴ Tuto povídku doporučuji k rozboru studentům slavistiky a zájemcům o lužickou srbštinu vůbec. Výpověď není komplikovaná a povídka obsahuje všechny možné gramatické kategorie.

¹⁵ viz dále stručné hodnocení knihy

¹⁶ viz dále hodnocení knihy, český překlad autora v rukopisu

¹⁷ Podle získaných informací jde o dva autory: Lužickou Srbku a jistého muže. Tato autorka bohužel již dlouho žije vně Lužice, a proto raději napsala rukopis německy. Dorothea Šolćina transformovala povídku do lužické srbštiny. Přes stylistické potíže, které musela bezesporu při své práci mít, se domnívám, že se jí překlad vydařil.

¹⁸ téma lesbické lásky také u spisovatelky Měrky Mětové (*Škleńcane dny*, povídka Pawelowy starý foxtrott) a Lubiny Hajduk-Veljkovićové (*Wurywanki*, scéna Čěkanc)

¹⁹ Hloupější přirovnání mne nenapadlo.

života bezdomovce **W dešču** útočí na mravnost. Šołćina píše zejména krátkou prózu pro děti a pro dospělé, v minulosti zveřejňovanou časopisecky (Płomjo), knižně vyšly povídky ve sbírce **Seklojta šćežka**²⁰ (Klikatá pěšina) roku 1999. Titulní lyrizovanou práci **Klikatá pěšina** přeložil Milan Hrabal.²¹ Od ledna 2004 nastupuje jako dramaturgyně Němsko-serbského ludového díwiadla.²² V roce 2002 i 2003 autorka četla ukázky ze své tvorby na české části Svátku lužickosrbské poezie.

Profesorka Lužickosrbského gymnázia v Budyšíně **Měrana Cušcyna** (1961) nezapře svou básnickou podstatu. V řadě impresionistických momentek **Winoměr** uvozuje dojmy zřejmě z putování po Švýcarsku. Žánrově jej lze zařadit do líčení, jenže takové líčení může nést lecjáký rys tvorby básnířské. V roce 2000 vydala Cušcyna obsáhlou sbírku svých lyrických miniatur *Jaskrawe jasle*. Ukazuje, že její vyhřáté místo je v krátkých formách, které dobře zvládá.

Profesionální spisovatel **Křesćan Krawc** (1938) literárně zpracovává silné příběhy. Nebojí se sociálních témat. Hovorovým jazykem realisticky popisuje skutečnost. Příběh **Konjacy hólc** (Kluk od koní) zapadá mezi Krawcova vyprávění. V Krawcově próze se objevují publicistické nebo spíše reportážní prvky. Krawc pravidelně publikuje, z novějších bychom se měli zmínit o rozsáhlé literární reportáži o účastnících konfliktu v bývalé Jugoslávii Jónu je kónc sčerpliwośće. Wobrazy ze spowróćaneho swěta.²³ (Jednou je trpělivosti konec. Obrazy z převráceného světa. 1997). Česky se objevuje v antologii Strach o moudrláčka a v Česko-lužickém věstníku.²⁴ V němčině publikuje pod jménem **Christian Schneider**.

Legenda lužickosrbské literatury různých stylů a žánrů **Juriј Brězan** (1916) zvolil pro svůj příspěvek do antologie – literární závěť – podobu dopisu. Lidový způsob vyprávění **Listu wnučkam** nacházíme i v mnoha jiných jeho dílech. Pokouší se o přerušovaný kontakt mezi generacemi, nabádá svoje vnuky, aby nezapomněli na svůj původ. Brězan je stále ještě nejvýznamnější a nejznámější lužickosrbskou literární osobností, což platilo i v rámci NDR. Byl také přeložen do vícera jazyků. Již před druhou světovou válkou se angažoval v lužickosrbském hnutí. Začínal psát poezii, v krásném písemnictví se pohybuje od počátku padesátých let. Po celý život píše lužickosrbsky i německy. Skoro každý rok vydává novou knihu, nejnověji novelu v němčině *Die Einladung* (2003). Jako jeden z mála se ve svém širokém žánrovém rozpětí věnuje románu, čeští čtenáři znají především román *Krabat* (1976),²⁵ jeho druhý díl (1994) je

²⁰ viz dále stručné hodnocení knihy

²¹ viz dále text překladu

²² místo bylo po odchodu Pětra Thiemannova v listopadu 2002 neobsazené

²³ viz také recenzi ČLV 1998/9 a překlad 2002/2

²⁴ viz např. přílohu Lužice 10 let ve sjednoceném Německu, 2000 (Seschlé macešky ze souboru Zwróćene dny (LND, Budyšín 1991)) nebo próza Ze Zemuna do Zemuna ze života profesorky N. Đorđevićové v ČLV 2002/2

²⁵ V českém překladu vyšla i díla *Čarodějný mlýn*, a *Obraz otce* (Odeon 1987), v roce 1996 přeložil Jiří Mudra pro ČLV prózu *Kde je Salow a František Vydra* pro antologii Strach o Moudrláčka (Kapucín, Duchcov 1996) Stará práva a nové časy a Jakub a Kata, v roce 2001 spolu s Brězánem slavili literáti na Svátku lužickosrbské poezie jeho pětaosmdesátiny.

ceněn jako vynikající postmoderně zpracovaný mýtus. Tvorba (nejen) Jurije Brězana²⁶ ²⁷ postavu dobrého čaroděje zpopularizovala natolik, že se stává reklamní postavou a atrakcí pro turisty. Připravuje se dokonce vysokorozpočtový hraniční film.²⁸ Audiovizuálního zpracování se dočkala i další díla. Brězan píše často i pro děti, za všechny mohu jmenovat knihu *Rifko* (1993) o jezevčičím domácím miláčkovi a jeho pohledu na svět.

Redaktor dolnolužického vysílání RBB **Jurij Koch** (1936) vytvořil prózu celkově nejkonzistentnější. Vyspělá struktura literárního díla staví Kocha na špičku středoevropské prózy ve všech směrech. Svědčí o tom jak próza **Ruski pacient**, tak i Kochův díl seriálu Evropané v České televizi, kde dobře zapadl mezi plejádu vynikajících evropských osobností. Koch píše v obou variantách lužické srbskiny. O jazykovém umu Jurije Kocha v nejnovější knize *Koče slěbro* (2000, něm. 2001) se dále dočtete v recenzi Jiřího Mudry v ČLV 2001/6. Věnuje se i dramatu a básnění, po raných verších spíše realistických v roce 1994 publikoval sbírku vázané humoristické poezie *Daj mě Jurko jadnu štucku* v dolnosrbštině, vyznačující se lidovým humorem,²⁹ to je však záležitost vedlejší podobně jako literární tvoření prozaické, protože Kochovi nyní bohužel zabírá nejvíce času braniborské lužickosrbské vysílání. V roce 1988 přeložil Jiří Mudra do češtiny známý Kochův román *Nawrót sonow* (1983): pod názvem *Sestup z hor snů* jej vydalo nakladatelství Vyšehrad. Vedle Krabata tak máme v českém jazyce druhou stěžejní práci současného lužickosrbského prozaika. V souvislosti s českými překlady nemůžu opomenout recenzi knihy *Ha lečala je módra wróna* (Ej, přeletěla modrá vrána, 1991, něm. 1992) (ČLV 1993/2) s překladem kapitoly *Útrapy vymírajícího druhu* od Leoše Šatavy.³⁰ ³¹ Dílo Jurije Kocha však bylo přeloženo celkem do devíti jazyků (mj. slovenština, polština, ruština, jižní srbskina). Zfilmována byla např. divadelní hra *Mój wuměrjeny kraj* (1977), jež vypráví o odstraňování lužickosrbských vesnic v Dolní Lužici kvůli těžbě uhlí.

Prózy jsou pro autory příznačné. Opravdu lze ve sbírce nalézt nové cesty, téma a proudy. Kniha dobře splňuje vytčený smysl antologie. Z tématického hlediska je skladba opravdu pestrá a nevyrovnanost ve slohu jednotlivých próz jen prospívá. Je s podivem, že se vůbec podařilo shromáždit tolik nových próz od těchto autorů. Pokud se zajímáte o

²⁶ viz také předešlé zpracování **Měrcina Nowaka Mištr Krabat** (Nowa Doba, Budyšin 1954), česky jako **Čaroděj Krabat** (Státní nakladatelství dětské knihy, Praha 1961) se sociálním důrazem

²⁷ Krabat byl přenesen na filmové plátno Karlem Zemanem jako **Čarodějův učen** (základem však byla jiná předloha německého autora Ottfrieda Preusslera), na jeho motivy vznikla i počítáčová hra **Krabat je so nawrócił** typu *adventure*.

²⁸ Není však stále jasné, jestli bude opravdu natočen a jestli bude opět vybrána předloha Preusslerova či Brězanova.

²⁹ viz také překlad básně *Moja lubka Madejna/Moje milá Majdaléna* - v překladu od Bohumila Malotína, ČLV 1996

³⁰ Kniha pojednává o soudobé Srbské Lužici. *Modrá vrána* z názvu knihy je mandelík hajní. Tento ohrožený druh, jehož nejzápadnějším sídlištěm je právě Lužice, měl v Lužici v době psaní poslední hnízdo. Koch zde dovedně prokládá úvahy o vymírání živočišných druhů a lidských národů a ničení jejich životního prostředí.

³¹ Dodejme, že v roce 1974 vyšel v nakladatelství Dilia český překlad Kochovy hry pro mládež *Poslední zkouška*, což se takřka neuvádí, a že v červnu 1998 vyšel v ČLV překlad pohádky *O dvanácti bratrech*.

lužickosrbskou prózu nebo jste studenti slavistiky, tato kniha vám poskytne *wobraz ze skibami*, a když se vám budou líbit jen autorské rukopisy nebo půvabné slovní zákruty, což se také stát může, může vás přivést k jednotlivým dílům těchto autorů. Mladí básničtí autoři se přeorientovávají k próze, což přináší žánru krátké³² prózy novou krev a vyvažuje přírůstkem spisovatelskou populaci. Nelze hovořit o nepříznivém výhledu.³³ Pisatelů je dost a literatuře se přestala věnovat snad jen Angela Stachowa. Nebezpečí úbytku čtenářů je možné omezit »výjezdovými« prezentacemi knih.

František Vydra uvedl v Česko-lužickém věstníku v říjnu roku 1999 toto: *Při rozhovoru s Jurijem Brězanem letos v červnu jsem se pochvalně zmínil o tvorbě mladých lužickosrbských básníků. Nestor hornolužické prózy pokýval hlavou, ale neodpustil si poznámku: »Ano, vím o tom, ale na prózu - povídky nebo román - těm mladým chybí trpělivost ... « Zdá se, že klasik se naštěstí mylil. Nezbývá než tedy všem popřát hodně trpělivosti k rozsáhlejším literárním pracím. Nadání už tu je.*

Wobraz ze skibami (LND, Budyšín 2001)

Hledáte-li české překlady lužickosrbských autorů, kromě výše uvedených knižních překladů jsou další kratší texty otištěny ve sbornících Přehled lužickosrbského kulturního života 1958-1977, vydávaných Sekcí (později Sborem) pro studium lužickosrbské kultury při Společnosti (později Společnosti přátel) Národního muzea v Praze. V osmdesátých letech vyšla antologie lužickosrbské krátké prózy s názvem Skrytý pramen (Odeon 1982), kterou uspořádal a přeložil Josef Suchý. Z díla již nežijících prozaiků byl vydán v roce 1995 překlad Józefa Nowaka opět od Josefa Suchého pod názvem Píseň - věrná družka v nakladatelství Sursum. Několik textů vyšlo v osmdesátých letech i v revue Světová literatura. Některé nové překlady zůstávají v rukopise, je to např. Krawžowa Čertova kovárna od Zuzany Sklenářové a další rukopisy Vladimíry Šatavové, překlady lužickosrbských přísloví a básní od Milana Hrabala a překlady básní v šuplíku autora tohoto článku, v nichž dominuje překlad tří sbírek Tima Meškanka. Ve složité situaci překladatelů i knižního trhu nebude tak jednoduché překlady vydat. Společnosti nejspíše nezbude než vydat překlady sama za pomoci grantů a umístit je na trh prostřednictvím komerční distribuce.

³² v současnosti někdy snad až příliš krátké

³³ Doktorand sorabistiky na univerzitě v Lipsku Tomasz Derlatka nastolil otázku, zda nastala krize lužickosrbské literatury.

Margot Fletscherová (*1958) je pseudonym autorky novopunkové postmoderní krátké prózy *Triangl*, která byla uveřejněna v antologii lužickosrbské současné krátké prózy Wobraz ze skibami (LND, Budyšin 2001). Přeloženo z lužické srbskiny do spisovné češtiny, ačkoliv by byla vzhledem k jinému postavení spisovného jazyka vhodnější čeština obecná. (*Přípisek: Starším čtenářům našeho časopisu možná přijde tato próza poněkud kontroverzní, ušimněme si však, že nemoralizuje, ale postoje hrdinů „zgroteskňuje“. S nepřehledností dnešního světa si většina lidí neví rady a v obou smyšlených manželích by se mohl poznat leckterý člověk právě z vašeho okolí.*)

Triangl

Kdo je Margot Fletscherová? Jedni ji srovnávají s Maggy Thatcherovou, jiní s Freddym Krügerem. Margot Fletscherová, která všechny ty drby o sobě zná, sama dobře ví, že se nepodobá ani Maggy Thatcherové ani Freddymu Krügerovi. S těmi dvěma má společné přesně tolík, co televizní divák s nafilmovanými hororovými scénami nebo politikomediány.

Když se Margot Fletscherová narodila v nemocnici lužickosrbské čtvrti – tak daleko se musí bohužel vracet, abych ji náležitě představila – smála se na doktora, co jí plácnu po prdelce, dvaatřiceti vyrostlými zuby. To opodstatňuje napřed její jméno. Její matka dělá ve fotolabu a vymění si o přestávce na snídani flašku s pivem za jinou, ve které byla vývojka. Tím se těch 32 Zubů vysvětluje. Margot Fletscherová pěkně vyrostla, jak se od ní žádalo, totiž bez rodičů. Možná, že jsou to drby. Třeba byli její rodiče bohatí hlasatelé v enderácké televizi, kteří pro ni nikdy neměli volnou chvíli, a tak ji rozmazlovali drahými hračkami. Možná je taky nejstarší z dvanácti dětí, která propásala svoje dětství, než ty klacky vychovala. Důvod je druhořadý. Fakt je, že ve 22 letech ještě hledala maminčinu sukni, aby dohnala, co nestihla.

Aby na ní eventuálně ta ztracená sukně byla vidět, začala chodit jako pankáč. Červenozelené vlasy jí na hlavě poletovaly tam a sem. Kroužek v nose měla stříbrným řetízkem napojený na ucho a ucho na řetízku vodilo nos na špacír.

Profesně se zabydlela v galerii, psala umělcům a vystavovala jejich díla. Jedna grafička jí byla milá tak, že se při vernisáži její výstavy z jejího teplého kruhu ani na chvíli nevzdálila. Grafička odešla. Margot Fletscherová se zhluboka nadechla, aby do sebe vsála zbytky umělciny vůně. Odešla s ní.

Za pár týdnů přijela grafička autem pro svoje obrazy. Na schodech jí dala jablko a adresu. »Zastav se někdy, až půjdeš kolem,« rozloučila se grafička. Zelené jablko se stopkou mělo novozélandskou nálepku. Margot Fletscherová plod pevně držela a tiskla ho k sobě. Myslí to vážně, uvažovala, proč by jinak nechávala přivézt jediné jablko z Nového Zélandu.

Celý týden se Margot Fletscherová trápila zvědavostí, potom grafičku navštívila. Ta vypadala rozpačitě, protože zrovna cizího člověka nemohla potřebovat. Margot Fletscherová se nevzrušeně šinula přes chodbu do obýváku. Její přítomnost vykřeslila světlovlasého muže, který se vytratil do kuchyně. »To je můj manžel, Freddy Krüger,« představila grafička Maggy Thatcherová toho, co zrovna odešel. »Máte jména silně poznamenaná politikou a horory,« vypálila ze sebe Margot Fletscherová a trochu je pošpinila. »Náhoda,« řekla Maggy Thatcherová. Náhoda s touhou šokovat průměrného obyvatele shodou jmen? Margot Fletscherová přála grafičce Maggy Thatcherové a románovému spisovateli Freddymu Krügerovi, aby byli svojí tvorbou jednou tak známí, aby jim proslulost jejich prominentních jmenovců z anglické politiky a světového hororu nemohla uškodit.

Margot Fletscherová se taktně rozloučila a řekla: »Někdy zase přijdu.« Neřekla by to tak rozhodně, kdyby jablko, které dostala na schodech, nebylo novozélandské, ale německé.

Příště Margot Fletscherové otevřel dveře Freddy Krüger. Pomalu si sundala čepici z hlavy, aby si Freddy mohl zvyknout na stříkanou frizúru, to ale trvalo týdny. Tentokrát, když Margot Fletscherová navštívila Maggy Thatcherovou, už neopustil pokoj, a zbledl až do nenápadnosti, která už na atmosféru nepůsobila rušivě.

Maggy Thatcherová se o Margot Fletscherovou zajímala jen povrchně. Aby se to změnilo, dělala Margot Fletscherová rétorický cirkus kolem malířství. Nejdříve Maggy Thatcherová napjatě naslouchala a pak se nechala pomalu zaplést i do jejích anarchistických názorů. Z toho byla tak unavená, že ve svém chippendaleovském křesle usnula. Když procitla ze svého uměleckého snu, Margot Fletscherová už byla pryč.

Bыло jaro. Pošilhávalo už po létě. Léto tlelo k podzimu. Podzim zima obalila vločkami. Zima plynula s jarem, dokud se jaro nezbavilo ledové pupeční šňůry. Maggy Thatcherové a Freddymu Krügerovi se narodilo dítě. Maggy Thatcherová se trápila pod dvojitou zátěží, kterou způsobovala rapidně ochabující láska Freddyho Krügera a celodenní mateřská péče o kojence. Tlak byl nesmírný a přítel měla dost málo. Proto se poprvé soukromě Margot Fletscherové otevřela a svěřila. Té vstávaly, koneckonců jako vždycky, vlasy na hlavě. Úzkostlivě setřela rukávem kožené bundy pyl z květů kytice. Tak vnímavou ji zažila Maggy Thatcherová poprvé a pro reprezentantku hardcoru v ní vzklíčily upřímně přátelské city.

Pokaždé, když Maggy Thatcherová něco řekla, začínala větu slovy: »Můj muž, Freddy Krüger, o tom říká tohle ...« Jednoho dne rozebíraly obě ženy téma »muži«. Maggy Thatcherová se kupodivu vzdala úvodní věty. Vyprávěla, jak se jí Freddy Krüger neustálým chozením k jiným vzdaluje. Teď má svobodu pro zkušenosť se ženou, jakou vždycky chtěla jednou zkousit, a chyběla jí jenom příležitost. Margot Fletscherová příležitost cítila a zahájila ofenzívu, aby grafiččině sukni byla o kousek blíž. Chlubila se

zkušenostmi jako blafující hráč skatu, jehož prohnaný úsměv slibuje granda se čtyřmi spodky.³⁴ Potom se beze stopy ztratila, protože se styděla za svoji vypočítavost.

Dopis od Maggy Thatcherové ji vyhnal z úkrytu. Grafička jí napsala, že nesnesitelně dlouhá chvíle jí dělá dobře na přemýšlení. Náhlý začátek vztahu by ji vyplasil. Přes to všechno se tomu bojí plně otevřít, protože Freddy Krüger ji pořád ještě vroucně miluje. Bála se, aby tím Margot Fletscherovou nezranila. »Ó,« Margot Fletscherová ji dopisem zbavila strachu, neboť měl-li se vztah uskutečnit, cítila by se jako doplněk a ne jako náhrada.

Zrovna, když o Maggy Thatcherové snila, vyprázdnila Margot Fletscherová svoji poštovní schránku a držela v ruce malovaný pohled, na zadní straně četla »touha«. Hned šla za umělkyní, aby se spolu šly projít. Les svlažoval horké léto, sedly si tedy na slunce. Začaly klábosit o umění, aby bez újmy z mravenčivého jiskření ukojily očekávání, zatímco Maggy Thatcherová kojila svoje miminko. Kojící matka, která mohla od Margot Fletscherové čekat jen to, s čím sama začala, pohybovala ohleduplně nohou a hladila jí džínovými záplatami vyspravované lýtko Margot Fletscherové. Ta ji chytila za kotník a přitáhla si ji blíž. »Prdelka, která za sebou nechává takovou brzdnou dráhu, by se měla klasifikovat jako prdel,« tokala Margot Fletscherová. S ohledem na dítě se vzdaly lotosového sedu a vychladlé se líbaly. Oběma byly jejich bohaté heterozkušenosti ku pomoci. »He, he.« mimino se smálo na všechny čtyři tvářičky a mlaskajíc vyměnilo řadro. »Těším se na nás,« řekla Maggy Thatcherová a rozloučila se.

Potom dostala Margot Fletscherová písemnou pozvánku: »Můj muž je pár dní na vzdělávací literární dovolené, můžeš se ke mně nastěhovat.«

Žhavé ráno zabloudilo do pokoje a vypláchlo poslední kousky noci z očí objímajících se spáček. Zlatý prach poletoval v paprscích, které se lámaly v okenním skle, aniž by se zranily. U dobré snídaně vysvobodila Margot Fletscherová svoje naparování ze lží a přiznala, že je Maggy Thatcherová její první žena. »Proč si vymýslíš?« ptala se překvapená Maggy Thatcherová a Margot Fletscherová využila příležitost, aby se hned zase chlubila. »Vždycky o kousek předbíhám čas. Když jsem včera přesvědčivě mluvila o faktech, která neodpovídala pravdě, v krátké době je splním, takže se osvícencům málokdy podaří odhalit mě jako lhářku.« »Ukážu ti svoji nejnovější sérii obrazů,« zvala ji Maggy Thatcherová do svojí dílny. Na prvním listu seděly dvě ženy na krajkové pohovce. Jejich chladný odstup znázornilo letadlo, které mezi ně spadlo. Na další grafice seděly obě usmířené na baru u piva. Maggy Thatcherová, o ni očividně šlo, zaplatila padesátimarkovkou a nechala si vrátit zbytek. »Ráda bych tě přetrumfla stomarkovkou, ale bylas rychlejší,« dalo se číst z bubliny u úst Margot Fletscherové. Další kresba vystavovala kříklavě červenozelené číro Margot Fletscherové. Sloužilo jako zástěna pro Maggy Thatcherovou a její mimino, jejichž nahá těla se opírala o nahotu Margot Fletscherové. Poslední skica byla kopie toho, co se mezi nimi odehrálo poslední

³⁴ jako lakující mariášník, jehož prohnaný úsměv slibuje tichých sto sedm s šesti (skat je stejně populární německá obdoba mariáše)

noc. Jenom to prošlé datum bylo divné. »Ty sis to představovala už před půl rokem?« ptala se Margot Fletscherová a měla radost, že není jediná na světě, která myslí dopředu proti času.

Margot Fletscherová Maggy Thatcherovou na pár hodin opustila a bloumala po čtvrti posledních Slovanů Berlína, dokud se její našlapaný životní zážitek nezklidnil jako umělý sníh v protřepané bavorské krajince, kterou najdete velkou jako pěst v obchodech se suvenýry. »Paličatí Srbové by se nikdy nenechali tak jednoduše zalít do umělé hmoty, aby se takovýmhle folklórem vlichotili Němcům,« zadrnkala Margot Fletscherová na národní strunu a vrátila se domů k Maggy Thatcherové. Hnala se po schodech nahoru. Když Maggy Thatcherová zchvácené dívce otevřela dveře, měla jazyk na vestě. »Musím s tebou mluvit,« řekla objímající ženě. Její silně horký dech zabarvil krk Maggy Thatcherové do ruda. »Nebylo to už všechno?« ptala se Margot Fletscherová.

»Ne, samozřejmě, že ne. Přece to teprve začalo.« Její strach se chvěl, jako by se po ochutnání nemohla nasytit. »Jak bude Freddy Krüger na náš vztah reagovat?« ptala se Margot Fletscherové. Maggy Thatcherová zopakovala jeho zásadu, že bokovky by se měly zatloukat. Lovit shnilé ryby v kalné vodě bolí stokrát míň než zatracená jistota, a podle toho se taky bude chovat. Margot Fletscherová měla opačný názor: »Bude lepší, když mu to řekneš. Ujisti ho, že mu tě nechci přebrat. Jestli mě vedle sebe nesnese, stáhnu se hned zpátky. Tvoje přátelství je pro mě moc cenné na to, abych ho opotřebovala na úkor Freddyho Krügera.« »Můžu mu to říct, ale on bude jenom poslouchat, a stejně mi na to nic neřekne. Svoje opravdové pocity mi zatají, abych mu nemohla v hádce nic předhazovat,« řekla zamýšleně.

Zatímco si Margot Fletscherová, vzdálená od Maggy Thatcherové, nic nenamlouvala, ta svému muži bez hnútí brvou přiznala, co se stalo. On snědl na šest zakousnutí kuřecí stehno, utřel si rty a prsty a – což by do něj neřekla – podrobně se vyptával. »Ale nic zvláštního,« hrála Maggy Thatcherová na dvou klavírech a Freddy Krüger ji odvedl do ložnice. To, co odvrhl, mu bylo přesto dobré, protože to kdosi jiný zvedl. (Řečeno slovy Oscara Wilda, který s touhle haldou chronologicky tříděných vět už nemá společného zhola nic.)

Maggy Thatcherová říkala šťastně, že Freddy Krüger s ní zase každý den jde do postele, a Margot Fletscherová měla radost, že na tom má svoji zásluhu. Ale Margot Fletscherová tak či onak není žádné měřítka a tím méně takové, kterým by se dali měřit Srbové, ač byla sama Srbka. Má u nich svobodu blázna, protože své etnické bratry a sestry dovedně fotograficky znázorňuje, takže konzervativní Srbové fotky rádi propůjčují německým galeriím, aby černé na bílém ukázali, jací můžou být sympatičtí, když je slušně oslovíš. To, co viděli Srbové jako pozitiv, viděl Freddy Krüger jenom jako negativ. Ani se nesnažil dostat ke zvětšeninám. Neschopnost přímo vyjádřit svoji žárlivost ho s Margot Fletscherovou svedla do diskusí plných nenávisti, ve kterých zobecnil srbskou povahu a Margot Fletscherovou na ni zredukoval. Nejvíce těmito atmosférickými poruchami trpěla Maggy Thatcherová. Margot Fletscherová s ní cítila a

modlila se ke svému stvořiteli, aby jí ukázal cestu ven. Jako autorka jsem její stvořitel já, a tak jsem jí dala morfium interakční vize. Viděla se, jak prochází stěnou pracovny Freddyho Krügera, a zamrzla v ní, když ho viděla, jak se snaží dostat do příliš úzkého brnění. Když byl Freddy Krüger oblečený, ostříhal všechny city, co přečnívaly. Civěl na tapetu, která na sebe vzala tvar ženského těla Margot Fletscherové. Ani se nehnula, aby ho nevyděsila, neboť to, co pro ni byla vize, měl on za halucinaci. Jeho nejposlednější pocit se zarazil v jeho bříšním výběžku, vstal a zvedl se, zatímco Freddy Krüger pořád ještě udiveně držel v ruce nůžky. Aby zabránila irreverzibilní škodě, stáhla se Margot Fletscherová zpátky a doma se probrala z tranzu.

S dobrými úmysly šla párek navštívit. Freddy Krüger nebyl doma. »Chtěla jsem tvého muže pozvat na kafe, abych si s ním promluvila,« přiznala se Maggy Thatcherové. Ta zbledla, protože v tom viděla ohrožení svojí diskrétnosti. Mimi nasadilo a začalo brečet. Divoce se do Margot Fletscherové pustila: »Co od něj chceš? Skončíme to spolu, bude to moc komplikované.« Margot Fletscherová v klidu navrhla, ať tedy jde s nimi, až půjde s Freddym Krügerem pít. »Víš toho o nás až dost. Nechci se vámi dvěma nechat obehrát. »O to nejde, chci si s ním rozumět, ne ho svádět,« řekla Margot Fletscherová. Zčistajasna se mimi utišilo. Maggy Thatcherová dodala, že přehnaně reagovala. Naprostě bezdůvodně, protože věděla, jak příkře Freddy Krüger Margot Fletscherovou odmítal. »Můžeš to zkoušit, ale on s tebou pít nepůjde.« Margot Fletscherová nechtěla vřít vzduch a slíbila, že Freddyho Krügera nebude přemlouvat. Dveře do bytu se zavřely zevnitř. Když Freddy Krüger vešel do kuchyně, naběhl si vstříc úsměvu Margot Fletscherové. Tentokrát to nebylo sarkastické. Zůstal, aby zjistil, jestli v tom nebylo ještě něco zlého. Když nemohl na nic přijít, pozval ji, aby zůstala na večeři. Střežili se tématu »Srbové«. To ji udrželo v přívětivém stavu. Margot Fletscherová pohladila mimi po hlavičce. Freddy Krüger stáhl sympatie mimina na sebe a vzal ho na klín. Tenhle okamžik využila Maggy Thatcherová: »Margot přišla, aby tě pozvala na kafe.« Usmívala se, protože si byla odpovědí jistá. »Proč ne?« řekl klidně. Maggy Thatcherová zbledla, že bílou stěnu, před kterou stála, odsunula do stínu. »Není to nutné,« koktal Freddy Krüger a uznale dodal: »Ty máš to dítě celý den. Teď se zas budu starat já. Jdi s ní na kafe ty.« »Ne, jdi ty, tebe pozvala,« intervenovala Maggy Thatcherová. »Trávení večera se mnou je nepovinné,« řekla Margot Fletscherová-Laskavá a nuceně se s párkem rozloučila.

Několik dní poté navštívila Maggy Thatcherová Margot Fletscherovou v jejím bytě, který ležel mimo lužickosrbskou čtvrt. Překročila převrácený botník, který zvracel boty (co asi jiného?), obešla rozmíchané špagety, ověřila si, jestli židle nelepí, a sedla si. Židle se nedala posunout, protože se lepila k podlaze. »Jak tady bydlíš?« Margot Fletscherová mohla Maggy Thatcherovou udivovat, protože ta ještě žádné squaty nikdy zevnitř neviděla. Pozdravovala ji od Freddyho Krügera. »Žárlím. Ale myslím si, že bude pro všechny nejlepší, když si s Freddym Krügerem budeš rozumět. Zítra tě zve na kafe. Snad s tebou bude mluvit volněji než se mnou a já zjistím, co mého nejdražšího tak bere. I když se nic nestane, můžeš mi to říct.« Margot Fletscherová si lehla na břicho a

prosila Maggy Thatcherovou, jestli by jí nemohla narovnat namožená záda. Masírovala ji apartníma rukama houskové teploty a Margot Fletscherová cítila, že má to, co si kdysi představovala pod ochranou mateřské sukně. »Jsem ráda, že jsme jednou došly tak daleko. Už nejsou žádné hranice, takže se nemůžou ani žádné překročit. Víc už není zapotřebí.« Margot Fletscherová se protahovala.

Freddy Krüger znal do kavárny zkratku. Cesta vedla přes třešňový sad. Šli mlčky vedle sebe a razítkovali svoje stopy do včerejšího květového sněhu. Freddy Krüger objednal dvakrát martini au blanc. Rozhovor se správně rozběhl teprve, když se na vrhli novoněmecké literáty, rozcupovali je na malé kousíčky a sekanou zapíjeli martinim. V žádném bodě spolu nebyli zajedno, ale každému byly sympatické znalosti toho druhého. Freddy Krüger je čerpal z knižních konzerv a Margot Fletscherová improvizovala, volně vyslovujíc svoje asociace, které ho vylákaly z ulity. Doprovázel ji domů. Zvedl se vítr a oblékl oba do třešňových květů. I stopy jejich cesty tam se zvedly a letěly po cestách, které už oba dále nesledovali. Margot Fletscherová se zastavila. »Můžu tě obejmout?« zeptala se. Když ji tiskl k sobě, cítila v jeho náprsní kapse to, co si v její interakční vizi jako přečuhující ostříhal ze svého brnění. Pramínky mu přirostly k srdci. »Tvoje srdce má moji čírovou frizúru,« škádlila ho.

Nazítří s ní šla stejnou cestou Maggy Thatcherová. Žádný vánek, žádné třešňové květy a jiná kavárna. Zasmušile mlčela. »Co je s tebou?« ptala se Margot Fletscherová. »Freddy Krüger mi nic neřekl a ty o vašem včerejším setkání taky mlčíš,« řekla. »Ptej se a já ti odpovím.« Margot Fletscherová se usmívala. »To je vaše věc. Já se do toho nechci plést.« »Masochistko,« podezřívavě nato Margot Fletscherová. Po tomto přitěžujícím obvinění se Maggy Thatcherová vzmůžila a hodila skrupule přes zábradlí svojí skromnosti.

Freddy Krüger odchytil Margot Fletscherovou před domovními dveřmi. Šacoval všechny kapsy u kabátu (toho chudáka spisovatele živí jeho žena) tak dlouho, až měli thajské restaurační jídlo dohromady. Když Margot Fletscherovou dovedl domů, odlákal jí z tváře dlouhý polibek. To ji vyvedlo z míry. Snila v hlubokém spánku svůj cyklistický sen. Když sní Margot Fletscherová svůj cyklistický sen, tře se při jízdě o sedlo tak dlouho, dokud se orgazmem neprobudí. V tomhle snu jela s Freddym Krügerem tandem. »Ve svém příštím snu si s tebou postavím trojkolo,« zaklela a opět napadající spánek ji už cyklistiky ušetřil.

Maggy Thatcherová zaklepala u Margot Fletscherové a posadila se na její jedinou židli. Depresivní zvon jí ležel v hlavě. »Od té doby, co Freddy Krüger ví, že už nejsme intimní, je to jako předtím.« »Ty ho pronásleduješ se svou poslušnou láskou a to je pruda,« zatlačila ji Margot Fletscherová zpátky. »Jsem ve svojí lásce k němu bezmocná,« řekla Maggy Thatcherová. »Nemáš žádné sebevědomí. Všechno, co říká, po něm pilně slepičíš. To si může rovnou povídат sám se sebou, to mi věř,« křenila se Čerokézová Fletscherová. Po tom, co se Maggy Thatcherová zalila poloprázdnou flaškou whisky, přilehla na hrudní kost Margot Fletscherové. »Chtěla bych si s tebou hrát,«

šepotala. Spící pocity Margot Fletscherové se probraly. »Musí ti stačit, že tě držím v náručí,« odvrátila nesmysl.

Freddy Krüger měl narozeniny. Maggy Thatcherová a Margot Fletscherová kupovaly dárky. »Překvápkو!« plesaly obě a otevřely ledničku. Maggy Thatcherová vzala dort s máslovým krémem a Margot Fletscherová s krémem na pleť. »Rozhodni se mezi oběma. Můžeš si vybrat, kterým chceš dostat do obličeje, krémovým dortem od Maggy nebo mým krémem,« řekla Margot Fletscherová až v Maggy Thatcherové hrklo. Manželský párek se domluvil. Maggy Thatcherová nabídla Freddymu Krügerovi cestu do divokého kolumbijského pralesa, aby nechala rašit zbývající výhonky lásky. Freddy Krüger se těšil na putování. Obstaral letenky a zaskočil na malý exkurz k Margot Fletscherové, aby se s ní před zahraničním trmacením ještě jednou domluvil. Margot Fletscherová měla za správné, že se její problém vyřeší sám od sebe. Několikaměsíční odstávka by ji ochladila. Měla dobré zkušenosti s časem ranhojičem. Ale běda, jestliže čas kvapí. Skul nejasné pocity Margot Fletscherové a Freddyho Krügera a svedl je k rychlovce, která Freddymu Krügerovi potvrdila mužnost a Margot Fletscherovou vrátila zpátky s nečistým svědomím. A tak Margot Fletscherová zmeškala rande a oba druhý den navštívila, aby je doprovodila na letiště.

Kdyby se příběh nezačal předpříběhem, jako autorka bych s kondenzační stopou Columbian Airline natáhla konečnou čáru. Ale je tu ještě něco k ergocentrování. Jsem dobrá pozorovatelka a férová autorka. A tak jsem informovala pozůstatou Margot Fletscherovou a ukázal jí ten úryvek. Dovolila mi, abych ho jejím jménem pseudo- nebo anonymizovala, poněvadž téhle čerokézské městské Indiánce je úplně jedno, jakým způsobem se dostane na veřejnost. Jela jsem za Maggy Thatcherovou a Freddym Krügerem do pralesa. Dštily síru, když viděli svoje zrentgenované charaktery otištěné na novinovém papíře. »Kdo to psal?« ptali se. »Margot Fletscherová,« odpověděla jsem a dodala, že to je jenom pseudonym. Za chvíliku nabrali tvrdé rysy anglické političky Margaret Thatcherové a dětské noční můry Freddyho Krügera. »TY jsi Margot Fletscherová!« Dali se do mě a já běžela jako o život dolů k řece. Tam jsem skočila na desky svojí povídky. Svezly mě a já se nepozorovaně zachránila na pobřeží a ukryla se ve městech. Maggy Thatcherová a Freddy Krüger rovněž přerušili svoje putování. Jejich vztah se rozplynul a každý šel svojí cestou. Osvobozená od Freddyho Krügera rozvíjela Maggy Thatcherová svoje sebevědomí v ženské skupině zavrhuječí muže, šla do anglické politiky a se železnou vůlí se vypracovávala nahoru. Doufala, že přes tajnoslužební styky svoje pošramocené jméno znemožněním nemilé literatury ještě víc nevyhrotí. Freddy Krüger, který teď pod sebou nikoho neměl, se vyučil v černé magii, nechal si narůst nehty ostré jak břitva a uplatnil se úspěšně u hororových filmů, aby nočními můrami drásal svědomí Margot Fletscherové. Dokud ji nenajde, bude se odreagovávat na druhých. Nepodceňuj Maggy Thatcherovou ani Freddyho Krügera. Jako normální lidi si škodili jenom mezi sebou, ale jako kariéristi jdou přes mrtvoly.

Na druhé straně slunce u severních sousedů

Se zpožděním informujeme o literárním díle, které stojí za pozornost. Dva roky po dvojjazyčné antologii Milana Hrabala *Na druhej stronje slónca/Na druhé straně slunce* (Městská knihovna Varnsdorf, Varnsdorf 1998) se objevil obdobný literární počin v Polsku. Antologie *Ćežkosć byća/Ciężar bytu* je však mnohem rozsáhlnejší a navíc obsahuje díla mladých autorů nejen z Lužice ale i z Polska. Antologie je plně dvojjazyčná stejně jako Hrabalova. Kniha vyšla zásluhou prof. Ewy Siatkowské, varšavské sorabistky, která se zaměřovala nejen na svoji odbornou činnost, ale snažila se také zapojit studenty. Právě díky nim a jejich práci na literárních pokusech, tvorbách a překladech vyšla tato kniha.³⁵ Prof. Siatkowská se bohužel sorabistice věnuje již jen soukromě, protože byla penzionována.

Nyní stručně ke knize. Z několika setkání lužickosrbských a polských autorů vznikl rozsáhlý přehled *pokusů*, jak kniha sama díla a délka nazývá. Jmenovitě jsou to Jěwa-Marja Čornakec, Mariam Abdel-al, Wawrzyniec Kostrzewski, Jakub Brodacki, Madleńka Šołćic, Paweł Zreda a Łukasz F. Burbo, Marcin Grzybowski, Lubina Šenec, Vladan Stamenković, Remigiusz Kosciołek, Andrea Wałdžic, Piotr Głogowski, Měrana Cušcyna, Rafał Ignacy Ostrowski, Marcin Wygrabek, většinu překladů připravil Tomasz Derlatka, který je nyní doktorandem sorabistiky v Lipsku. Na své si přijdou příznivci poezie i prózy. Za 144 stranami hutného textu s ilustracemi Madleńky Šołćic je vidět notný kus práce. Přečtěme si je.

Ćežkosć byća/Ciężar bytu (Uniwersitet Warszawski – Instytut Filologii Słowiańskiej, Warszawa 2000)

Prohlédněte si malou ukázku práce varšavských studentů: nepojmenovanou báseň **Pawła Zredy a Łukasze F. Burba** v lužickosrbském překladu **Tomasze Derlatky** (*kamor* – skříň)

*Za scěnu slyšu
płač pawka.
Zaso je surowe dźěćo
zničiło jeho pawčinu.
Nětko bjez doma, je so w kamorje skrył.
W kamorje samotnym,
połnym procha a naftaliny.
W kamorje, hdźež chowam
swoje basnje.*

³⁵ Je mi smutno, když srovnám s aktivitou literární sorabistky Dr. Friedländerové na FF UK.

Co Srb to básník

V posledních letech se v časopise Rozhled v ročních časových intervalech objevuje rubrika **Młoda literatura**. Jsou to básně a krátké příběhy autorů, pisatelů, kteří se ještě nestali plnokrevnými literáty ... netvoří systematicky nebo jejich tvorba ještě nevydala na samostatnou sbírku. Pojem mladé literatury je spojen i s literárními soutěžemi a kroužky, které v Lužici mají tradici. Dříve se neprofesionálním autorům říkalo *lidoví*, což ovšem má v češtině jiné vyznění. Nejde o socialistický realizmus, nýbrž o zvyklost literárního tvoření v širokých vrstvách, která se dodnes udržela. Tito pisatelé jsou zastoupeni v antologii **Žadyn happy-end**. Na rozdíl od Česka, kde je několik málo básnických osobností, mnozí jiní si necení papíru a tisknou usedavá kliše, občas drceni jednookými králi; v Lužici se pod souslovím lidový autor nachází člověk píšící pro lidi, ne pro sebe a své kritiky. Kniha tedy obsahuje širokou škálu tvůrců počínaje téměř devadesátiletou rolnicí Hańżou Henčlovou přes dvaapadesátilého jednatele Domowiny Bjarnata Cyže konče (dnes) dvacetiletým studentem gymnázia Maksymilianem Nawkou. Mladí však jsou v převaze. Stejně tak se ve starší tvorbě objevuje ohlas lidové písničky a v novější, která tvoří většinu knihy, volná struktura s jistými pravidly, a sice zejména hrou s rodným jazykem. Obecně mladou tvorbu můžeme označit za **službu jazyku**, kterou uvědomělí Srbové vykonávají. Berou jej jako dar. Nehoní se za slávou. A nepředvádějí se. A jejich tvorbu si mohou přečíst lidé. A to je hlavní předností knihy.

Výběr sestavila Dorothea Šołćina, ilustrovala Sophie Natuschková, vyhotovil jej Joachim Bethmann. V publikaci jsou jak známější autoři jako Jurij Łušćanski a Lubina Hajduk-Veljkovićova tak i zcela nová jména. Úprava vázané knihy je vzdušná, černobílé ilustrace ji dolaďují a neruší.

Žadyn happy-end (Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin 2001)

Madlein Domaškec, Kathrin Budarjec, Maksymilian Nawka, Štefan Paška, Janina Wowčerjec, Jadwiga Wawrikec, Jadwiga Malinkec, Benjamin Nawka, Christian Wałda, Janet Hejduškec, Martina Wjenkec, Claudia Jurkec, Susan Šenec, Jadwiga Bręzanec, Andrea Wałdzic, Katka Andersec, Lubina Hajdukowa-Veljković, Beata Nastickec, Madleinka Šołćic, Pia Weclichowa, Jurij Łušćanski, Beno Ela, Terezija Kubašec, Fabian Kaulfürst, Bjarnat Cyž, Syman Šolta, Monika Kochowa, Marja Bręzanowa, Monika Cyžec, Jan Handrik, Hańża Henčlowa, Hinc Šolta

Zde vidíme, že tradice lužického písemnictví je hluboce zakořeněna³⁶ a pokračuje i do budoucna, na jednateli Svazu Lužických Srbů Domowina Bjarnatu Cyžovi a studentce zubního lékařství Katce Baierové (Andersec).

(*šlipnyć* – šlehnout, *juskotać* – výskat, *prašeć so* – ptát se, *připad* – náhoda;
lubušk – miláček, *wostuda* – nuda)

³⁶ Připomeňme si různé dochované básně staré několik století. Taková tvorba jistě není v Evropěojedinělým jevem, ale u menšin není samozřejmá, např. Kašubové takovou silnou tradici nemají. A dnes, když Kašubové bez zábran pěstují svůj jazyk pilným vytvářením literárních děl, je stále ještě méně autorů, je patrné jisté stylové tápání a nemá ani ono lužickosrbské rozpětí. Obdobně u dalších menšin.

Bjarnat Cyž

DOPOMNJENKI

*Hdyž młody běch, so dopomnju,
kak sedzach hordy na konju,
sym меjski kral był přeni raz,
to wjeselo bě zas a zas.*

*Z kralownu sym wotjěchal,
zaćichim jej hubku dał,
potom smój so kołsałoj,
pozdźe domoj wróciłoj.*

*Haj, kajke je to wjeselo,
hdyž z konjom jěchaš přez polo,
přez łuki, lěsy zelene
a swobodny sy w přirodže.*

*Hdyž wětřik hwizda přez ramjo,
a hriwy šlipnu mjezwočo,
to juskota mi wutroba
a konik wjes'le hrjehota.*

*Pozdžišo so prašeše:
hólče, směm ja z tobu šće
jónu jěchać na konju,
rad so na to dopomnju.*

*Tehdy so to započa,
štož naj' často zjednoća,
mějachmoj bjez připada
přeco samsnoh konika.*

Katka Andersec

VIAG(A)HRA

*z tobu mój lubuško
wšitko cyle hinak jo
wostudy wjac njedawa
kóždy džeń je njedźela
na přichodnu nócku so wjesolu
a postrow twoju mandželsku*

Konečně almanach mladých tvůrců

A máme tu další doklad živosti lužickosrbské literatury. V Rozhladu se každým rokem objevilo několik děl mladých autorů v rubrice **Młoda literatura**. Rozsah však byl značně omezený. Letos se setkáváme poprvé s almanachem **Paternoster** pro mladé autory. A co od něj čekat? Je zcela zbytečná diskuse, zda tisknout texty tak mladých autorů (věkový limit je 35 let, nejmladší se narodil v roce 1983), protože to není účelem. Takové almanachy se nevydávají pro literární kritiky, ale po letech jim ulehčí práci. V Kašubsku se před dvěma lety setkali mladší literáti na společném čtení, ze kterého byl vydán almanach **Zymk**. Byl to vlastně sešit. Jenže tento sešit způsobil, že se najednou objevilo několik nových autorů. Letos vyšlo druhé číslo. Některé tvorby jsou zbytečné, ale co na tom, některé přinášejí přitažlivý pohled mladého člověka a co hlavně: pro mladého člověka. Almanach Paternoster na tom není jinak, ale tato publikace má velmi důležitý úkol tříbit tvorbu a podporovat ji. Dost děl stále zůstávalo v rukopise bez hodnocení a to je to nejhorší, co se může mladému autoru stát. Každý druhý by text z doby, která je za ním, nejradiji spálil anebo nikdy nenapsal. Ale to neznamená, že nejsou dobré. Almanach má „divocejší“ grafickou úpravu, než jsme u nakladatelství Domowina zvyklí, a to je také nejvýraznější rozdíl oproti Zymku, na kterém je vidět peněžní nouze. Paternoster je vydaný s lužickosrbskou pečlivostí.

Podle prvního vydání Paternosteru a toho, co obsahuje, bych řekl, že nyní končí etapa generace 90. let, která se usadila a změnila styl. Jsou tu známější tvůrci i nové tváře – ostřílená Lubina Hajduk-Veljkovićová i oba hledající Nawkové. V poezii se neobjevuje nic nového, v próze se objevují dvě téma, která každého donutí k přemýšlení: smrt přítele a možnost odjet za lepším, s nápadem hodným důkladnějšího zpracování přišla Juliana Kaulfürstec. Je jím „podzemní kroužek snílků“. To je námět podle kterého by se dala natočit i filmová povídka. Opět mile překvapila Lubina Šenec prolnutím dialogu, lyrizování, tvorby o tvorbě a osobitého smyslu pro humor. Fabianu Kaulfürstovi se v „psychothrilleru“ podařilo vystihnout mladého hackera pomocí slangu, což často srbští autoři nedělají.

Osobně jsem velmi zvědav na další pokračování a periodicitu.

Paternoster, Texty młodych awtorow 1 (LND, Budyšin 2003), 60 s.

Katka Baierowa, Madlein Domaškec, Lubina Hajduk-Veljkovićowa, Hanka Jenčec, Fabian Kaulfürst, Juliana Kaulfürstec, Beata Nastickec, Benjamin Nawka, Maksymilian M. Nawka, Štefan Paška, Symon Šołta

Krátká ukázka z povídky Paternoster Lubiny Hajduk-Veljkovićové:

spisovatel detektivek Flavio, hlavní hrdina jeho detektivek Ray, objekt jejich zájmu belgická studentka Ann-Marie

»To je dobře,« vzdychla Ann-Marie, »že poznám lužickosrbského spisovatele.«

»Tady se tak jako tak otiskne všechno,« myslел Ray škobolibě.

»A jakí jsou vaši nejoblíbenější autoři?«

»Před lety jsem přestal číst,« odpověděl Flavio s rozpačitým úsměvem.

»Můžeš číst Wuhladko,« vyhrkl zase Ray.

»Ano, to je moudré.« Ann-Mariiny oči se koncentrovaly na zelenou škvíru. »V obchodě je tolik knih. Velké mnoho.«

»Velmi mnoho, miláčku,« opravil ji suše Ray.

»A o co se zajímáš ty?« zeptal se hlasitě Flavio.

»Já se zajímám o Srby a mravence. Vlastně o mravence a Srby. Studuju biologii a západní slavistiku.«

»To není zrovna legrace,« zasmál se Ray.

»V kavárně jsi říkal, že je to skvělé,« vyjela na něj podrážděně Ann-Marie.

Flavio se na ni dychtivě podíval. »A co tě konkrétně zajímá?«

»Mladá lužickosrbská literatura.«

Ray se začervenal, praštil šálkem o stůl a rozbryndal při tom kafe po dřevě: „Hej, já jsem mladá lužickosrbská literatura. Povídej si se mnou. Co ten ví. Celý den sedí v pokoji a snaží se psát.«

Flavio mluvil tentokrát stejně nahlas jako Ray: »Co víš ty!«

»A kdo objasnily všechny ty případy? Kdo se otravoval se všemi těmi vrahy, domovníky, policajty a celou tou chátrou? Kdo byl pořád nality? Komu pracovaly střeva? Vypadni, už tě mám dost. Tvůj hlas, tvůj příšerný hlas! Každý den do mě hučíš. Ven! To je můj byt!«

Ann-Marie udiveně přihlížela, jak Ray Flavia strká ke dveřím. Potom práskly dveře.

»Ale...« začala nejistě.

»A ty buď úplně v pohodě! Já jsem tě pozval, já, rozumíš? Je to jasné?«

Život jako klikatá pěšina plná léček

Už před čtyřmi lety vyšla **Seklojta ščežka** (Klikatá pěšina), která shrnuje dosavadní prozaickou práci **Dorothee Šołciny**. Kniha se mezitím stala předmětem recenzí i rozborů.³⁷ Je tedy pozdě na nějaké obšírné soudy a hodnocení. Úvodní a závěrečná povídka se zabývá školními dětmi. Další povídky „pro dospělé“ spojuje **erotický** náboj (v nevytunelovaném smyslu slova) v rozmanité šíři mezilidských vztahů. Zaměřuje se na tu část děje, kdy se soukolí zadrhne (...až se ucho utrhne), dojde ke střetu a je třeba najít řešení. To je další způsob, jak čtenáře do děje více angažovat. Abychom byli do děje vtaženi a **bezprostředně** vnímali vzniklou situaci, používá líčení, mnohdy jde do velkých detailů³⁸ (str. 18), ale nikdy samoúčelně, aniž by upadala do klišé často zpracovávaných témat. Žánrově se vymyká jen titulní Seklojta ščežka a povídka v dopisech Listy na Weroniku, kde opět čteme dlouhé stesky muže rozčarovaného z konce svého vztahu až ke geniálně prostému konci. Ovšem tento konec by nebyl geniálně prostý bez počátečního omílání.

Šołcina zúročila svoji dlouholetou redaktorskou a lektorskou práci. Její jazyk tedy je čistší, než bývá zvykem. Objevují se tak pěkná slova jako je *tačelak*³⁹ (str. 73), Šołcina tedy využívá schopností svého rodného jazyka.⁴⁰ Nalezneme i výstižné formulace jako je *płač zabłudżonego dźesća* (str. 78), které líčení nekomplikují.

Je zřejmé, že tato lužickosrbská spisovatelka si dává na své práci záležet, náměty, stavba ani slova nejsou fádní. Srovnání s Měrkou Mětowou je možné jen částečně, na základě vnější podobnosti.

Dorothea Šołcina, Seklojta ščežka (Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin 1999)

³⁷ viz např. Ольга Титаренко ve sborníku Питання сорабістики з (Львівський національний університет імені Івана Франка. Інститут славістики - Сербський інститут у Будишині. Львів 2003)

³⁸ Žena vybírá místo, kam si sednout. Vysvětluje se, proč si sedla právě na místo, které jí přinese prožitek, samoúčelné klišé by naopak bylo, kdyby jen tak šla s někým flirtovat za účelem povyražení. *Njewěsta so wobhladowaše, rumnosé bě jej cuza. Naprawo při zachodnych durjach bě tejka, před njej stejachu někotre barowe stólczy. Kónčk dale wulke kulojte blido. Stajne blido za stajnych hosći. Tam so sydnyć jej njepřisteješe. Wše druhe blida, pomjeňšene exemplary toho wulkeho, běchu wobsadžene abo tak na pol wobsadžene. Jenož za jednym nichto njesedžeše. Dyrbeše so wona za nim rozsudžíć? Ně! Chcyše so rozmoļwjeć.*

³⁹ tedy gramofon, od tačel (LP deska)

⁴⁰ Proč kupříkladu říkat supermarket, když existuje „dokonalé“ slovo kupnica? Lužická srbština může taková slova užívat abstraktně bez ničení jejich významu klamem reklamy a všelijakých marketingových metod. Díky tomu se nyní stalo, že v češtině úhledně znějící sousloví *obchodní centrum* se používá jak pro hypermarket s přídavnými obchody, tak pro soubor kanceláří.

*Pro Večer lužickosrbské literatury a hudby v pražském PEN klubu 2. 10. 2003
Milan Hrabal přeložil a na večeru přečetl titulní povídku Seklojta ščežka, korektury po konzultaci s autorkou.*

Klikatá pěšina

Klepe. Klepe na jeho okno. Pokaždé když se ozve to klepání, vstane od stolu. Pomalu, unavený, téměř bez vůle přistoupí k oknu, podívá se jím, ale nikoho nevidí. A klepe velmi často, už měsíce, roky. Dívá se na zelenou louku se žlutými tečkami. Jsou to blatouchy. Kvetou tam, kde je mokro. A tato louka je stále mokrá. Klikatí se přes ni vyšlapaná pěšina. Už dávno je vyšlapaná, měsíce, roky. Tmavozelená stužka se ztratila v keřících, které obrůstají rybníky.

Tam na něj čeká. Každý den. Obvykle mu prosekává cestu křovím až ke svému obydlí. Křoví rychle dorůstá. Ale ona má ostrý tesák. Jím přetíná větve. Je to její každodenní práce. Těžká práce. Je útlá, jen se zlomit. Při práci se potí. Její dlouhé zelené vlasy se lepí k tělu, na zádech a mezi řadry. Ale svou práci dokončí. Každý den, den co den. Cestu křovím až ke svému obydlí na malém ostrohu obklopeném vodou. Kolem beder nosí šátek. Rozváže na něm uzel. U břehu rybníka se spustí do vody. Voda je čistá, je vidět až na dno. Plave. Umí dobře plavat. Když plave, dlouhé vlasy se za ní táhnou jako vodní řasy.

Letadla brázdí oblohu. Nedaleko vody padají z nebe červené plechovky. Coca-cola light. Červená hromada roste, každý den, bez ustání. Rozšiřuje se, stále blíž k jejímu příbytku ze zelených sítin.

Někdo klepal, říká žena neklidným hlasem, když vchází do místnosti. Při podlaze s ní dovnitř zavanul chlad.

On se neotočí, bez ustání hledí oknem na louku s blatouchy. Někdo klepal, slyší ženu netrpělivě opakovat. A zase je klid. Potom ji zaslechně vykřiknout, krátce, se strachem v hlase. Ona je zase v místnosti.

Chuděra stojí venku před domem, říká teď žena. On cítí, že už nejsou sami. Chce se otočit, ale váhá. Musí si trochu odkašlat. Má pocit, jako kdyby náhle nemohl nic udělat.

Zabloudila jsem v mlze, slyší důvěrně známý hlas. Promokla až na kůži. Dlouhé zelené vlasy se jí lepí k tělu, na zádech a mezi řadry. Na sobě má jen šátek kolem pasu. Kape jí z vlasů, z šátku. Její nohy a kapky nechávají stopy na žlutozeleném koberci.

Děvče pojď, jsi úplně promrzlá, říká žena a podává jí přikrývku.

Ach ne, nechte toho, brání se. Ale žena jí klade přikrývku na ramena. Sedni si sem, a tlačí děvčátko na křeslo vedle krbu. Uvařím ti čaj, ohřeješ se, rozhodne žena a zmizí.

Oheň v krbu praská, sálá z něj teplo. Dívka hledí k nízkému stropu. Vlasy se jí rozpustily za stoličkou a vlní se jako záclona ve větru. Kapky z vlasů prskají v ohni jako rozzlobená kočka. Trámy jsou ze zdravého dřeva, tyhle trámy vydrží věčně.

On se obrátí, vypadá očividně znepokojený. Odstoupí od okna. Je pro něj obtížné udělat pár kroků. Musí si sednout. Jsi zázrak, ty moje zelená, řekne s obdivem a dívá se na ni jako spoutaný. Ani ona z něj nespustí oči. On vidí, jak ona pomalu, jako hlemýžď, vstává z křesla, přikrývka se jí sveze z ramen. Její ruce sahají po uzlu šátku, prsty naučenými pohyby rozvazují uzel. On ví, že teď šátek rozestře, rozestře ho na trávu měkkou jako mech. Ona si na šátek klekne, posadí se a nakonec si lehne. Všechno se mu to zdá zpomalené. Její zelené vlasy se rozpouštějí, odkrývají její tělo, údy se jí rozehrají. Cítí její mokrou kůži. Hladí ho, tiskne ho k sobě. Nechce se vysvobodit z kleští jejích rukou a nohou. Letadla poletují kolem. On hledí k obloze. Letadla! Červené piksly ustávají. Nestarej se, houština nás chrání, šeptá ona. Moje zelená, sténá on a slyší ji zrychleně dýchat.

Musím myslet na svou budoucnost, řekne ona a zdvihne se z křesla. Cesta mi zaroste. Už nemám čas. Pospíchá z teplé světnice, z domu, běží po tmavozelené pěšině, přes louku se žlutými blatouchy.

Ano, ano, chápu... koktá on, jako by se chtěl omlouvat, a ztěžka se zvedá. Žena stojí s čajem ve dveřích. Potácí se podél ní, strčí doní. Žena upustí šálek z ruky, čaj se rozlije na žlutozelený koberec a slévá se stopami té ubohé.

Kam se teď chystáš, volá za ním žena. Venku je mlha.

On pospíchá po klikaté pěšině. Mokro mu šlehá do tváře. Je rychlá. Vidí, jak je rychlá. Dlouhé vlasy jí vlají ve vzduchu, jakoby si hrály s větrem. On zavrávorá a upadne. Louka je plná krtinců, plná čerstvých krtinců. Znovu padá. Vlhkost louky mu stoupá po těle, zatíží mu údy, táhne ho k zemi.

Myslí na teplý čaj, na oheň v krbu. Zůstane bezvládně ležet v blátě. S námahou ještě zdvívá hlavu, dívá se ke křovinám. Moje zelená, vysloví bezhlásně. Vidí, jak ji pohlcuje lesík.

Ona pospíchá ke svému obydlí ze zelených sítin. Rychle rozvazuje uzel na svém šátku. Na břehu rybníka se spustí do vody. Plave. Umí dobře plavat. Její dlouhé vlasy se táhnou za ní po vodě jako vodní řasy. Potom rozestře šátek na trávu měkkou jako mech. Lehá si na něj, lapá po dechu, choulí se do klubka. Zeleň jejích vlasů ji zalévá. Nad zelení padá krvavý déšť.

Lužické vykopávky

V roce 1999 byla uspořádána soutěž o nejlepší nově napsané lužickosrbské drama, jejíž vítěz měl obdržet 20 tisíc DM (ls. hriwna – hřiven), druhá a třetí cena potom 15 a 12 tisíc hřiven. V první etapě vybírala odborná komise ze 17 děl s hotovou kostrou a dvěma jednáními 5 nejlepších. Ve druhé několikaměsíční fázi autoři směli s honorovanou odbornou pomocí dílo dokončit. První cena nakonec nebyla udělena, a tak se vítězi soutěže stali manželé **Dušan a Lubina Hajdukovi-Veljkovićovi** se svým dramatem **Wurywanki** (tedy česky Vykopávky) na druhém místě. Třetí cena byla rozdělena mezi **Ingrid Hustetowou a Beatu Mitšerlichowou** a jejich *Wódneho muže a Róžu Domaścynu* se hrou *Knjez Jehnjo a rjanolinka*. O knižní podobu se posléze postarala **Christiana Piniekowa**. Vraťme se ale k vítězi. Básníčka Lubina Šenec se od poezie posunuje zejména k próze a překladu, na překladech (a tomto díle) namnoze spolupracuje se svým manželem Dušanem, který je na lipské univerzitě lektorem srbochorvatských jazyků. Rukopis obou je na díle očividný. Humor a ironie absurdního dramatu, folklórni bytost vytržená z přirozeného prostředí, které nalezneme již v básních LŠ, a jihoslovanská zkušenost, kupříkladu postava běžence skrytého ve zpovědnici. Hra je jakoby roztříštěna do kratších scén propojených osobami herců. Na obálce je i úryvek z hodnocení **Marky Maćijowé**. Hovoří o jakési bezmoci herců ve hře. (Dá se říci „bezmocném dialogu“.) *Džiwadłowa hra [...] p̄esvědčí jury wosebje ze zmištowanym pospytom, w Serbach poskičeć moderne absurdne džiwadło. Autoraj nawjazataj wočiwidnje na džiwadło Tadeusza Różewicza, na kolażowu techniku, sceniske gagi, asociatiwne zwjazanje wědomeho a njewědomeho do njelogiskeje clownerie*, píše Maćijowa.

Serbska džiwadłowa zběrka 6. Dušan a Lubina Hajduk-Veljković, Wurywanki (Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin 2001)

Hra ještě uvedena nebyla, a v brzké době nastudována bude.

Podívejme se na ukázky dvou scén z této hry.

Past

Kulisáci odstraní stůl, sklenice a židle a přinesou křeslo a televizi.

postavy: Hilža, hlas z éteru

místo: prázdné jeviště, pouze křeslo a televize

Hilža sedí v křesle a dívá se na televizi.

HILŽA: Ježkovy oči! Taková lumpárna. Starou paní takhle zbít! Stát se to mně, uúch!
(...) Pozor, je za tebou! Dávej pozor. Á, ted už dostal i toho druhého. (*naříká a pohybuje se, jakoby ji někdo bil, otočí se od televize, televize šumí*)

HILŽA: (*vstane a bouchne do televize*) Dělej, telko. Nemůžeš mi teď na konci filmu kiksnout! Telinko. Drahoušku. (*bouchne ještě jednou*) Kdo je na světě nejkrásnější? (*zase šumí, Hilža bouchne ještě jednou, znova si sedne*) Tak je to správně. Hezky pěkně vysílej. (*raduje se a plácá rukama*) Ano! Vaříme s Měrčinem. (*přestávka*) Hmm. Mrkvový salát. Jujuj, tak potřebuju mrkev a okurku. A velkou mísu. A prkynko. Ano, můžeme začít.

(*Připravuje si prkynko na klíně, mísu si položí k nohám, vezme mrkev a okurku na klín, cibuli položí vedle židle.*)

HILŽA: Mrkev pěkně nadrobno nakrájíme. (*Začne mrkev velmi pečlivě nadrobno krájet a potom je posunuje do mísy.*) Přidáme nakrájenou cibuli. (*To samé opakuje s cibulí.*) A nakonec ještě okurku. Teď už jen všechno promícháme. (*Hilža všechno promíchá.*) A nyní můžete překvapit celou rodinu.

(*Hilža vstane, jde ke kulisákům, nabízí jím svoje míchané jídlo, ti se podívají do mísy a ukazují jí kuře, Hilža pokrčí rameny a vrátí se do svého křesla.*)

HILŽA: Masožrouti staří! To já si svůj salát sním sama.

(*Hilža se začne ládovat salátem, hned zase všechno vyplivne do mísy, zahanbeně se podívá na obecenstvo, způsobně si prsty strčí salát do pusy a polyká ho a při tom křiví obličeji. Když ho spolyká, ulehčeně se na obecenstvo usměje.*)

HILŽA: Teď bych si zase zasloužila trošku odpočinku. (*lehne si do křesla a příjemně se schoulí*) A jej. Učíme se srbsky. Rychle přepnout. (*Zkouší přepnout na jiný program, ale nejde to.*) To přece není možné!

(*Hilža odhodí dálkové ovládání.*)

HLAS Z ÉTERU: (*laskavým hlasem*) Dnes 4. lekce. Cvičení slovní zásoby.

HILŽA: Jé, to se mi nechce.

HLAS Z ÉTERU: (*laskavým hlasem*) Ale, vy také.

HILŽA: Kdo, já?

HLAS Z ÉTERU: Ano, opakujte: Jmenuji se Hilža.

HILŽA: (*rozčiluje se*) Odkud znáš moje jméno!

HLAS Z ÉTERU: Jmenuji se Hilža.

HILŽA: (*napjatě si sedne blíž k televizi*) Jmenuji se Hilža.

HLAS Z ÉTERU: Mám traktor.

HILŽA: Ne, já jsem nikdy traktor neměla a ani mít nebudu.

HLAS Z ÉTERU: (*trochu přísněji*) Mám traktor.

HILŽA: (*bojácně*) Mám traktor.

HLAS Z ÉTERU: Jsem hezká mladá dívka.

HILŽA: Jsem hezká mladá dívka.

HLAS Z ÉTERU: (*zlomyslně*) Ha, ha, ha, copak ty jsi hezká? Ropuchu stará. (*sadisticky*)
A teď budoucí čas: Zítra skočím do studně.

HILŽA: Ne, to dělat nebudu! (*otočí se, pak se znova pomalu podívá na televizi, bojácně*) Zítra skočím do studně.

HLAS Z ÉTERU: (*zase laskavě*) Nyní krátké cvičení dvojněho čísla: Včera jsme zabili⁴¹ našeho kohouta sekerou.

HILŽA: A s kým? Matej už je dávno někde v Tramtárii.

(*Hlas významně zakaše.*)

HILŽA: (*rychle*) Včera jsme zabili naši slepici sekerou.

HLAS Z ÉTERU: (*nahlas a přísně*) Kohouta!

HILŽA: Včera jsem zabila kohouta slepicí.

HLAS Z ÉTERU: (*křičí*) Konec, vy jste skončila. Pryč. Vypněte televizi, ale hned!

HILŽA: (*pro sebe*) Musím to přepnout.

(*Hilža hledá dálkové ovládání, pak přikývne, mačká knoflíky, ale bez úspěchu, program zůstane. Hilža bezradně naříká, potí se.*)

HLAS Z ÉTERU: (*napomíná*) Zítra skočíme⁴² do studně.

HILŽA: Ale to jsme přece už měli!

HLAS Z ÉTERU: (*křičí*) Špatně! Okamžitě vypnout! A dojez si svůj salát!

(*Hilža si zacpe uši, ječí a chytí se křesla.*)

Vodník

Kulisáci odnesou televizi a přinesou ještě tři křesla.

postavy: vodník s dredy, oblečený jako teenager, psychiatr, Syman, Jovan

místo: psychiatrická ordinace, čtyři křesla

⁴¹ zabichmoj, tvar dvojněho čísla aoristu; nahraditelné za množného

⁴² skočimoj, tvar dvojněho čísla

Všichni sedí v křeslech. Vodník rovnou začne mluvit, zatímco psychiatr drží blok s tužkou a dívá se napjatě na vodníka.

VODNÍK: Dneska je mi nějak blbě. Myslíte, že umřu? Můj táta vždycky seděl v rákosí a čekal. A děda taky. Když přišla mladá paní, pevně ji obejmula. A pak od něj ty ženské pořád něco chtěly. Celý den to kňourání. Jenže já nečekám na paničky ale na chlapíky. Ti jsou v klidu a nehádají se. Myslíte, že se mi teď něco stane? Jak to jednou vysvětlím svému tátovi. Když oni skočí do vody se svými pružnými těly, to se mi moc líbí. (*vzdychne*)

PSYCHIATR: Jak bylo vaše jméno?

VODNÍK: Jméno, proč jméno, na tom nezáleží.

PSYCHIATR: Potřebuju ho pro svoje podklady.

VODNÍK: Vodník.⁴³

PSYCHIATR: To je křestní nebo příjmení?

VODNÍK: Napište si to, jak chcete. Co se mnou je? Vy jako doktor mi přece můžete pomoci? Nejhorší je to v létě, když mají všichni prázdniny. Všude jsou mladé holky a to úplně cítí, jak mi buší srdce. Pořád se bojím, že se zastaví. A večer přijdou ti kluci, to je ještě lákavější. Ladné pohyby, skoky do vody. A když jsou s přítelkyní, musím potopit nejdřív ji, abych se k němu přiblížil. Někdy mi pomáhá můj bratranc. Ale to nemám moc rád, on vždycky dělá fikané vtípky.

PSYCHIATR: Kolik vám je?

VODNÍK: Nevím. Skoro celé příbuzenstvo ví, jak to se mnou je, ale to je jenom kvůli mému bratránkovi. A žádný doktor mi neumí pomoci! Na sjezdu vodníků všichni ostatní vodníci zírali na moje nádobíčko.

SYMAN: Já musím říct, že u mě to bylo podobné. Než jsem si našel přítele.

JOVAN: Dáte si někdo čajík? Máme s sebou dobrý zelený čaj, to je zdravé na střeva.

VODNÍK: (*podívá se na něj déle než předtím, polyká*) No, já bych si dal.

(Jovan odejde.)

PSYCHIATR: Co se vám v noci zdá?

VODNÍK: Nejhorší jsou noci, když je okolo mě jenom voda. Představte si, křičíte a plavete a okolo vás je jenom voda. Anebo, když se mi zdá o háčcích, jak se ke mně pořád blíží, chtejí se mi dostat do pusy, abych nehybně visel na udici. To mě tak deptá. Ach jo, hned na mě přišla depka.

PSYCHIATR: Takže žádné erotické fantazie?

⁴³ V originále WM: Wódny muž. P: Što je tu předmjeno, wódny abo muž?

VODNÍK: To přijde spíš k večeru. Když jsou dlouhé stíny, první mrazíky šimrají na zádech, potom mám i něco takového. (*vzdychně*)

SYMAN: Já mám takové stavy úplně nezávisle na mrazení v zádech. Hlavně, když ráno vstanu, ležím v teplém pelechu ...

(*Jovan se vrátí s čajem.*)

JOVAN: Čajíček je hotový. Prosím.

(*Podá vodníkovi ohromně velký šálek. Vodník se mu otře o kalhoty.*)

PSYCHIATR: A u jaké jste zdravotní pojišťovny?

VODNÍK: Určitě žádnou nemám. Ty mi nemůžou pomoci. Potřebuju odborníka. Prosím vás, pomezte mi. Já jsem hanba celé naší rodiny. Co se mnou bude? Není už pozdě?

SYMAN: Takové obavy jsem měl první rok. Vždycky jsem se zkoušel dívat na holky, aby nikoho nic nenapadlo. Ale holky se na mě nedívaly.

JOVAN: Tady je ještě pralinka. (*nabízí všem krabičku, zvláště dlouho ji drží před vodníkem*)

VODNÍK: Snad bych se měl zamilovat. Když jsi zamilovaný, je všechno snadnější. (*dívá se na Jovana*)

PSYCHIATR: Už jste byl někdy na pojišťovně, potřebuju posudek obvodního lékaře o vašem celkovém zdravotním stavu. Můžete to přinést s sebou na příští sezení?

VODNÍK: Přestaňte konečně s vašimi hloupými otázkami!

JOVAN: Přesně tak. (*otočí se na Symana*) Jaké stanovisko v tomto případě zastáváte vy?

SYMAN: Zpočátku jsem se taky pořád rozčiloval. A pak jsem si zařídil pojištění.

VODNÍK: K čemu mi to bude? Najdu tam snad přítele? Ach, můj osud je tak těžký.

JOVAN: (*hladí vodníka po vlasech*) Netrap se s tím, vodníčku. Můžu ti tak říkat?

VODNÍK: Jo, ale jenom ty.

PSYCHIATR: A potřebuju ještě vaši pasovou fotografiю.

VODNÍK: (*začervená se*) Ne, ne, ne. Nedostanete mě na fotku jako všichni ostatní. Každý by mě chtěl kreslit nebo o mně něco psát. Já emigruju! Musím si vymyslet pseudonym. Nabarvím si vlasy! Podívejte se, přece nejsem úplně ošklivý a odporný. Vypadám normálně.

JOVAN: Teď nechápu!

VODNÍK: Kašlu na vodu a na řasy. Hnusí se mi to!

SYMAN: A proč tam teda zůstáváš?

VODNÍK: Když sedím na suchu, vysychám.

JOVAN: Znám dobrý hydratační krém.

SYMAN: Anebo používej vazelínu.

VODNÍK: Do Prčic, proč jsem se narodil v téhle díře.

PSYCHIATR: (*ožije*) A kde jste se narodil?

VODNÍK: Celý svět je plný děr.

PSYCHIATR: Nejsem spokojený s vašimi výsledky. Jak vás mám léčit, když neodpovídáte na moje otázky?

VODNÍK: Tak se ptejte!

PSYCHIATR: Povídejte mi něco o vašem dětství, o vaší matce, o vašem otci. Máte sourozence? Jaké hry jste hrál jako dítě? Měl jste nějakou neobvyklou hračku? Měli na vás rodiče dost času?

VODNÍK: Ještě něco? (*zamyšleně*) Na svoji mámu si nevzpomínám. A můj táta se jmenoval Kemza, byl úplně posedlý po ženách. Nikdy si se mnou nehrál.

PSYCHIATR: To jsou vážné problémy. Můj otec byl taky takový. Můžu vám nějak pomoci?

VODNÍK: (*vstane, protahuje se, zívá*) Á, když mi nemůžete pomoci vy, tak asi nikdo. (*zvedne ukazováček do větru*) Zrovna pravý vítr na potápění. Pojď!

(*Vezme Jovana za ruku, vede ho za jeviště, tam je slyšet šplouchání a topící se Jovan.*)

Pohádky mají v lužickosrbské lidové kultuře důležitý podíl. Nakladatelství Domowina vydalo za dobu své existence množství sešitových ilustrovaných pohádek. Jednou z nich je pohádka Vlkův šťastný den. Otiskujeme další ze sledu překladů lužickosrbských pohádek od Jiřího Mudry.

**Wjelkowy zbożowny dźeń, serbska bajka. - Po ludowym Jurij Krawża.
(LND, Budyšin 1987)**

Jurij Krawża, Vlkův šťastný den

Jednou zrána se vlk probudil unavený a líný. V brlohu se protahoval i roztahoval a přitom bručel a mručel. A právě při tom na něho zasvitlo sluníčko. Okolo šla liška a řekla:

„Kmotře, dneska budeš mít samé štěstí.“

„Jak to?“ bručel vlk.

„Protože na tebe zasvitlo sluníčko, když ses protahoval.“

Vlka hned napadlo: Copak by liška takhle mluvila, kdyby to nebyla pravda? Potěšeně se posadil a pravil:

„Já jsem dnes vlastně jít ven nechtěl, ale když mi předpovídáš šťastný den, tak to půjdu.“

A vstal a pustil se napříč lesem a narazil na dva zloděje, kteří nesli v pytli slaninu. Ukradli ji ve vsi z udírny. Když však vlka spatřili, odhodili pytel a uprchli. Vlk očichal ten tučný náklad a řekl si: To je ale krásná slanina! Liška měla pravdu, že dnes budu mít jen štěstí. Ale nebudu přece jist tučnou snídani, to bych pak měl celý den žízeň.

Zanechal slaninu a běžel dál a přiběhl na pastvinu. Tam uviděl kobylu s hříbětem a pomyslil si: To už je lepší!

„Milá kobylo!“ řekl nahlas. „Já mám dneska samé štěstí, a proto mi jistě neodřekneš k snídani svoje hříbě.“

Kobyla se vlkovi pokorně poklonila a řehtajíc odpověděla:

„Vážený pane! Cítím se velmi poctěna, že tak velký pán chce snídat moje hříbě. Ale nebyl byste tak dobrý a neučinil mi ještě předtím něco k vůli? Slyšela jsem, že jste výborný lékař. Zarazila jsem si do pravé zadní nohy ostrou třísku a potom jsem chodila po ranhojičích, ale žádný mi nedovedl pomoci. Byl byste snad, pane doktore, tak dobrý a sám se na to podíval?“

Vlk si myslil: Výborný lékař, doktor! To jsem o sobě ještě nevěděl. Ale cožpak by kobyla takhle mluvila, kdyby to nebyla pravda?

„Tak to ukaž!“ řekl důležitě a přistoupil blíž, aby se po tříscie podíval.

A kobyla zvedla pravou zadní nohu, a když si ji chtěl vlk blíže prohlédnout, udeřila ho kopytem za uši tak, že se svalil. Kobyla pak s hříbětem utekla.

Když vlk přišel zas k sobě, mrzelo ho, že se nechal od kobyly tak napálit. Ale zamyslil se a řekl si: Kdo ti poroučel, aby ses vydával za výborného lékaře, když nedovedeš rozeznat ani třísku od kopyta!

Ohmatával si hlavu a utěšoval sám sebe: Ještě dobře, že není rozbitá. Liška povídala, že dneska budu mít jen štěstí. Však ono to štěstí ještě přijde.

Pak cítil, že dostává hlad. Klusal tedy dál a přišel k mlýnu. Tam uviděl svini s mnoha selaty. A pomyslil si: To je dobře!

„Nejmilejší svině!“ obrátil se k ní. „Já mám dnes samé štěstí, a proto chci teď sníst k svačině tvé nejhezčí selátko.“

Svině se mu pěkně poklonila a řekla:

„Milostivý pane! To je pro mne velká čest, že si takový vznešený pán žádá k jídlu moje sele. Ale vidíte, jak jsou všechna zablácená. Nemohu vám je přece takověhle přenechat k jídlu. Nejdřív selátko pěkně umyji, aby bylo hodno takového pána.“

Vlk si pomyslil: Vznešený pán! Ani to jsem o sobě ještě nevěděl. Ale cožpak by to svině říkala, kdyby to nebyla pravda?

„Jdi a umyj své špinavé podsvinče,“ pravil a sedl si trpělivě na břeh.

Svině se selaty se vrhla do řeky a plavalny k mlýnu, a dřív než se vlk nadál, ztratily se mu v chlívku.

Vlka nesmírně mrzelo, že ho svině takhle podvedla. Ale pro sebe si bručel: Kdo ti poroučel, aby ses vydával za vznešeného pána, když ani mluvit vznešeně neumíš! Mohl bys sníst sele i špinavé. Teď si bude hloupá svině o sobě myslit bůhvíco, protože tě oklamala.

Ale sám sebe utěšoval: Liška mi předpovídala, že dneska budu mít samé štěstí. To štěstí sice otálí, ale jistě ještě přijde.

A kručelo mu v žaludku, tak byl hladový. A cupal dál a přišel na pole. Tam spatřil dva kozly, kteří se trkali, až se zvedal prach. A vlk uvažoval: Maso starého kozla? Na to zrovna chuť nemám. Ale hlad je surový nepřítel. Tak to zkusím i s kozlím masem.

„Milí kozlové!“ pravil. „Já mám dneska samé štěstí, a proto teď jednoho z vás sním k obědu.“

A oni před ním poníženě sklonili rohy a povídali „Vaše důstojnosti. To nás velice těší. Dovedeme si vysoce vážit toho, že chce takový velký pán sníst jednoho z nás, starých kozlů. Ale předtím nechť vyslyší naši prosbu. Slyšeli jsme, že jste vážený právník. A my vedeme spor o toto pole a byli jsme leckde pro radu, ale nikdo nám dosud nedovedl ukázat to pravé východisko. Přece jen bychom se chtěli před svou pokornou smrtí ještě dovědět, komu z nás vlastně toto pole náleží. Snad by to mohla rozsoudit vaše důstojnost. Mohl byste si sednou doprostřed pole a my bychom šli každý na jeden konec, a kdo z nás dvou bude první u pána, ten zvítězí.“

Vlk byl tak hladový, že by byl nejraději jednoho sežral na místě, ale také si řekl: Vznešený právník! Vaše důstojnost! Ani to jsem ještě o sobě nevěděl. Ale copak by to říkali, kdyby to nebyla pravda?

Odvětil tedy:

„Tak běžte!“

A sám si sedl doprostřed pole.

Oba kozlové se rozběhli, každý z jednoho konce pole, a utíkali na vlka s takovým rozběhem a tak mu udeřili svými mohutnými rohy oba najednou do břicha, až mu vyrazili dech. A poté sami uprchli.

A vlk ležel dlouho, než zas nabral sil. Potom se na kozly nesmírně rozzlobil. Ale řekl si: Kdo ti nařídil, aby ses vydával za vznešeného právníka, vždyť o právu víš starou belu!

Tedy byl nadmíru hladov a rozhodl se: Půjdu dál. Vždyť liška povídala, že dnes budu mít jen štěstí. Zatím jsem ho neměl. Ale zcela určitě něco dobrého ještě přijde.

Hlad ho vysiloval, on však se vlekl dál a přišel na krásný velký pozemek. Tam uviděl v ohraď stádo ovcí, ale žádného pastýře a žádné psy.

To bude pro mne svátek, myslil si. Teď mi kyne štěstí. A povídal ovcím:

„Moje milé ovečky! Já mám dneska samé štěstí, a proto teď jednu z vás, nebo hned dvě, sním k večeři.“

Ovce si chvíli mezi sebou nejdřív šuškaly a potom pokorně promluvily:

„Veliký mistře! Pro nás je nesmírnou ctí, že takový milostivý pán jednu nebo dvě z nás chce sníst. Ale nemohl byste nám nejdřív splnit jednu poníženou prosbu? Víme, že jste školený zpěvák. Nám totiž dnes umřel náš nejhezčí beran, náš hudebník a učitel, a my nemáme nikoho, kdo by náš pohřební sbor řídil. Už jsme leckde prosily a leckam posílaly, ale nikdo nám sbor nebude řídit dost pěkně. Nemohl byste nám vy, mistře, ve veliké tísni vypomoci?“

Vlk měl teď myšlenky především na žraní, ale představil si: Velký mistr! To mi ještě nikdo neřekl. Jak je ta moje sláva známá, když i ovce o ní vědí. Cožpak by takhle mluvily, kdyby to nebyla pravda?

Vylezl na střechu ovčárny, pozdvihl pravou přední nohu a mával jí tuze důležitě, aby ovce viděly, jak udává takt.

Potom zavolal: „Tak, a dávejte pozor!“ a začal výt a ovce s ním bečely, jedna víc než druhá, že se lidé ze vsi seběhli dohromady a za nimi se přihnali všichni psi.

Vlk byl právě v nejlepším zpěvu, když dostal takovou ránu holí, až se svalil ze střechy. Dole se o něj začali rvát psi a lidé ho bili klacky a tyčemi a vidlemi a trkali a

bodali jej, že se mu sotva podařilo utéci. V lese zůstal ležet zbitý, pobodený, nemohoucí a kňuče si olizoval rány.

A jak tam tak ležel a sténal, nadával nesmírně na ovce i na sebe.

Sám sobě však povídal: Kdo ti poroučel, aby ses vydával za velkého kantora, vždyť zpívat vůbec neumíš! A kroutil hlavou.

A bylo mu, jako by měl umřít hlad, a vzpomněl si na slaninu, kterou nechal ležet v lese. Přece jen budu mít ještě něco dobrého na noc, utěšoval se. Na slaninu se tak těšil, že na všechny bolesti zapomněl.

Pak se šoural zpět přes pole a luka až k lesu. Cestou se musil několikrát zastavit a také zdáli obejít vísku a mlýn, kde teď na něho číhali. A hlad mu na každém kroku svíral žaludek, že se mu chtělo zůstat na místě ležet. Konečně dolezl na místo, kde předtím vyplášil zloděje. Supěl a jazyk mu visel z tlamy - ale slanina byla pryč.

Tu sežrala liška.

Karl-Markus Gauß, Vymírající Evropáné, Vitalis, Praha 2003, str. 197, přeložila Zlata Kufnerová; kapitola Slované odvedle – Lužickosrbské putování Německem (str.119-151)

Rakouský esejista, literární kritik a publicista K.-M. Gauß vydal knihu reportáží ze svých cest za národnostními menšinami roku 2001 ve Vídni. Že se nejednalo o okrajový ediční čin, dosvědčují recenze renomovaných německojazyčných deníků, jejichž citace jsou uvedeny na přebalu knihy.

Autor se v pěti cestopisných reportážích vypravil do bosenské metropole Sarajeva hledat stopy po Sefardech, Židech, kteří sem přibyli jako vyhnanci z katolického Španělska po roce 1492, do Slovinska za pozůstatky německých kolonistů, v jihoitalské Kalábrii objevil ostrůvek albánských Arberešů, v Makedonii zbytek Aromunů, romanizovaného původního obyvatelstva Balkánu, a v nejvýchodnější výspě Německa Slovany v Lužici.

Osoby, místa a zajímavosti vybraná na cestě po Horní a Dolní Lužici slouží nepochybně bystrému a zkušenému pozorovateli Gaußovi jako prostředek k zobecňující informaci o životě a dějinách malého národa a k úvahám o současných perspektivách jeho existence.

Není náhodné, že autor začíná reportáž na hřbitově – v Lužici asi nejznámějším – v Ralbicích. Jeho do posledního detailu stejně náhrobky tvořené bílým křížem a lišící se jen jménem zemřelého jsou pro Gauße symbolem opovržení hodného komunismu. Spravedlnost, alespoň ta posmrtná, kterou místní lidé se sympatiemi vždy zdůrazňují, zůstala autorovi utajena. Vysvětluje však to, co se běžný návštěvník nedoví, že se na hřbitově „hospodaří“ jakýmsi dvoupolním systémem: *25 let se zemřelí ukládají na jednu louku, pak je na řadě druhá, kříže té první se odstraní a hroby srovnaní se zemí, půda je připravena přijmout příští generaci – věčnost trvá 25 let.* Náhrobky připomínají i to,

že každý Lužický Srb používá dvě jména – německé má v pase a potřebuje je pro úřady, lužickosrbské nosí ve všední den a na náhrobku (pokud je to básník, i na obálce svých knih). Gauß pak podrobně a na příkladech osvětuje způsoby odvozování ženských příjmení. V souvislosti s vlastní odlišnou formou jména neprovdaných žen uvádí nedávný případ „vzpoury“ jedné svobodné herečky srbského divadla v Budyšíně proti tomuto úzu, kterým se cítila diskriminována. Podporu v konzervativním národě však nezískala.

Dvanáct století byli Lužičtí Srbové otevřeně potlačováni, Karlem Velikým počínaje a nacistickým režimem konče. Proto také vznikly národní pouti do Róžantu, kde si Srbové vzýváním Matky Boží vyprošovali pro sebe lepší osud. Pro svůj národ zemřel mučednickou smrtí i mladý katolický kněz Alojs Andricki, zavražděný roku 1943, jehož blahořečení se připravuje ve Vatikánu. Ke „svým věrným Lužickým Srbům“ se obrací jejich mateřtinou i současný papež Jan Pavel II. Náboženský vývoj velmi výrazně, přímo osudově zasáhl do dějin národa. Reformace ho rozdělila a ta část, která se přiklonila k luterství, až na nepatrné výjimky podlehla tvrdé germanizaci organizované samotnou církví. Naopak katolický ostrůvek v Horní Lužici zůstal svému jazyku nejvěrnější. Gauß zde opomněl připomenout roli katolické církevní správy řízené z Prahy, stejně jako přípravu duchovních v Lužickém semináři.

Gauß se také pokouší, a to ne příliš šťastně, o pochopení paradoxů, do nichž se s celou východoněmeckou společností dostali i Lužičtí Srbové po pádu NDR, státu, který jako první uzákonil rovnoprávnost malého národa. Přesto si je komunistický režim zcela nezískal. Co mu Srbové neodpustili, byla násilná kolektivizace zemědělství a likvidace desítek vesnic v dolnolužické hnědouhelné pánvi (Gauß v této souvislosti mluví o dvou vlnách sebevražd?!?). Autor dokonce hodnotí éru NDR jako dobu, kdy *bezbožný režim podněcoval pokračování dějin národního utrpení*, zatímco nyní do lužickosrbské země proudí peníze z Nadace pro Lužické Srbы (!). Přesto musí konstatovat, že *dnes mají svá národní práva zajištěna, nejsou vystaveni tlaku germanizace, ale asimilaci, které mohou rychle podlehnout*.

Ostře ironické a odmítavé je Gaußovo hodnocení pokusů v letech 1918 a 1945 o připojení Lužice k Československu. Kdyby se tato idea uskutečnila, zdůrazňuje, zakrátko by se srbský jazyk stal jen pouhým nářečím češtiny.

Gauß se setkal také se známou básnířkou Róžou Domašcynou, která ho přivedla do obce Šunowa na návštěvu ke své matce, která zavzpomínala na zážitky ze školy, do které začala chodit roku 1933. Ve třídě bylo ze 45 dětí čtyřicet Srbů, ale od roku 1937 pod trestem nesměli srbskou používat ani o přestávkách, jinak platili pokutu deset feniků nebo stokrát psali: Nemám mluvit „wendisch“. Ačkoli mateřtinou stará paní hovoří celý život, psaná forma jí dodnes dělá potíže. Také jméno obce Šunow vypovídá dobře o jazykovém vývoji, kdy německý název Schönau neodpovídá významu slovanského originálu šumění lesa, ale snaží se mu přiblížit pouze zvukově.

Nepochybně velmi zajímavá je kapitolka připomínající Lužické Srbы, kteří se již před staletími stali evropsky proslulými. Jan Bok byl učencem na dvoře císaře Rudolfa

II., Jan Rak si dopisoval s Lutherem, Hadam Šérach je pod německým jménem Schirach uznáván za zakladatele moderního včelařství.

Celou reportáží prostupuje otázka, co vlastně představuje identitu malého národa. Jsou to folklorní zvyky jako ptačí svatba, škubání kohouta nebo velikonoční jízdy, jichž se účastní rok od roku více jezdců? Je to jazyk? Jeho blízkost s ostatními západoslovanskými jazyky je jasně zřetelná, ale neschopnost dohody již v minulosti na závazné jednotné podobě spisovného jazyka a rozdelení na horní a dolní lužickou srbskou ještě více komplikuje boj za přežití. Jazyk je tím klíčem k bytí a nebytí. Velký dojem na autora reportáže udělal básník Kito Lorenc, který dokázal osvobodit jazyk od *svazujícího konzervatismu* a dát mu moderní výrazové prostředky. Básnířka Domašcyna doslova hovoří o *třetím jazyce*, který se volně pohybuje mezi němčinou a lužickou srbskou. To, podle Gauße, posouvá dvojí identitu Němce a Lužického Srba od pocitu zoufalství, které prožíval ještě asi největší spisovatel 20. století Jurij Brězan, až k tomu, že mladí zde cítí dvojnásobek možností.

Dvaatřicetistránková reportáž je vybavena dvěma černobílými fotografiemi (jedna z nich, ralický hřbitov, je i na přebalu celé knihy), místní názvy jsou uváděny většinou v obou variantách, německé i lužickosrbské. Je dodržován lužickosrbský pravopis místních i osobních jmen, chybň je uvedeno J.Brežan místo J.Brězan a Rožant místo Róžant.

Gaußova kniha je nesmírně zajímavá jak pro čtenáře, který se dovídá poprvé o menšinách, o nichž nikdy neslyšel, tak pro toho, kdo je s realitou popisovaných míst obeznámen a může svůj pohled konfrontovat. Je to však také kniha smutná, její název a přebal s náhrobními kříži jen zdůrazňují to, že autor nad menšinovými hrstkami Evropou láme hůl. Říká to až příliš jasně: *Intelektuálové tvoří v každé menšině přední a zadní voj. Přední voj těch, kteří se od menšiny jako první odloučí, aby hledali cestu k asimilaci s většinou, zadní voj těch, kteří jako poslední zachovávají věrnost společenství. Tito učitelé, básníci, národopisci a archiváři zapisují gramatiku vymírajících nářečí, zachraňují ságy, píší elegické básně vzdoru a hrdosti a vláčí do národopisných muzeí věci, jež nashromázdily generace jen proto, aby je současníci ihostejně vyhazovali na smetiště.*

Vladislav Veselý

Přípisek-----

Recenze Gaussovy knihy vyšla i v týdeníku **Respekt č. 28/2003** pod názvem **Spoluobčané, o nichž jsme nevěděli**. Jejím autorem je **Viktor Šlajchrt**. Kapitoly knihy se zabývají těmito menšinami: bosenští sefardští Židé, slovinští kočevští Němci, makedonští Aromuni, jihoitalskí Arbereši – Albánci, němečtí Lužičtí Srbové. Že se autor o menšiny zatím příliš nezajímal (*nebo že se zajímá jen o místa, kde jsou teroristické útoky*) ukazuje například tato Šlajchrtova věta: *Žádná z nich [menšin] není autochtonní jako třeba Baskové ve Španělsku a Francii, všechny sem přišly odjinud a jejich tradice se utvářely v kontaktu s odlišnou kulturou většinového obyvatelstva.* Jak Šlajchrt přišel na to, že Aromuni nebo Lužičtí Srbové nejsou autochtonní menšina,

zatímco Baskové jsou, není jasné. Publicista Šlajchrt o knize obsáhle informuje, popisuje části, které ho nejvíce zaujaly a přidává své myšlenky: *Kulisy, v nichž se autor setkává s představiteli menšinových etnik, se moc nemění. Historická paměť je uchovávána v malých, vesměs privátních muzeích, ve spolcích nadšenců a hlavně v rodinách, kde se zpola mýtické příběhy národa přirozeně propojují s reálnými životními příběhy známých a příbuzných. Éra národních států se v Evropě chýlí ke konci a ani sledovaná etnika nemají žádné státotvorné ambice. Na své identitě si zakládají, jistou autonomii by většinou uvítaly, ale s příslušností k větším celkům jsou vesměs smířeny.*

Recenzentovým záměrem bylo zřejmě spíše zaujmout čtenáře než hodnotit knihu.

V lužickosrbské kapitole recenze se objevují tento závěr: *Teprve nacionální socialisté se ve 20. století rozhodli Lužici zcela poněmčit během jediné generace, jenže to nestihli.* Nevím, jak k tomu Šlajchrt došel, v historii existuje přece mnoho nařízení na potlačení Lužických Srbů a dalších dokladů. A dále: *Právě lužický příklad ovšem ukazuje, že násilné odnárodňovací snahy vedly komunitu spíš k semknutosti a ke lpění na zvláštnostech, zatímco přátelská tolerance ze strany poválečné vrchnosti zažehnala vzdor a podnítila rozsáhlou asimilaci.* Dovoluji si polemizovat. *Útlak za Hitlera* způsobil [...], že se přestalo lužickosrbsky mluvit ve mnoha rodinách, kde se až do druhé světové války mluvilo, píše Vladimír Zmeškal ve své knize Lužičtí Srbové. Padesátá léta přinesla opravdu do Lužice konec národnostního útlaku a novou institucionální toleranci. Doba NDR od šedesátých do osmdesátých let však přinesla řadu omezení užívání jazyka, na kterém Lužičtí Srbové stavějí svoji národní identitu. **Výrazné omezení** lužické srbskiny **ve školách**, **včlenění** lužickosrbské mládeže **mezi německé pionýry**, německá **kolonizace**⁴⁴ rozsáhlých lužickosrbských oblastí a **kolektivizace** a industrializace rozšířily němčinu do sfér dosavad lužickosrbských. Zákaz agitace pro lužickou srbsktinu v roce 1964, označování Lužických Srbů jako zbytkového národa, zbytečnosti jejich jazyka a přednostech německosti v socialistickém názorovém skleníku a propagace neškodného folklóru. To ale Šlajchrt neví.

Kniha je opravdu svým způsobem vynikající, ale zároveň povrchní podobně jako ona recenze, která rozvádí Gaussovy myšlenky. Když chci napsat knihu, musím svoje závěry nějak doložit. Když chci psát recenzi, měl bych vědět to, co autor, nebo alespoň rozumět problematice. Můžeme si říci: nebuďme nároční na publicisty. Novinář z MF Dnes klidně článek o protestu rodičů v Chrósćicích otitulkuje *Sasové se bouří dál*. Ale jak to, že se nyní objevují na ČRo 6 fundované komentáře Petrušky Šustrové k polské politice? Je snad v češtině literatury o Lužických Srbech málo? Když Šlajchrt o těchto spoluobčanech nevěděl, ať si položí otázku, proč vlastně napsal tuhle rozsáhlou recenzi. Recenzi mohl přece napsat někdo, kdo vystudoval etnologii. Takhle to vypadá, že se na Gaušově knize příživuje. Z Vladislava Veselého by si mohl vzít příklad.

rč

⁴⁴ tento termín přebírám od Vladimíra Zmeškala (Lužičtí Srbové, Společnost Národního muzea, Praha 1962)

Často ve Věstníku uvádíme vzpomínky přátel Lužice, což nám pomáhá překonat generační propast a připomíná, na co bychom neměli zapomenout. Tento žánr je i dosti oblíbený mezi staršími členy. Nicméně vlivem Lužice na českou literaturu se zabývají taktéž ve Slovanském ústavu. Tato vzpomínka je trochu jiná, protože jejím autorem je člověk zvnějšku, básník Václav Daněk.

Václav Daněk na večeru LS poezie v PEN klubu

Už jako šestiletý kluk jsem byl v roce 1935 minulého století poučen otcovským kantorským a tehdy slavjanofílským prstem na mapě o tom, kde je Budyšín a kde v tom německém Sasku žijí naši bratři (jak on říkal) Lužičtí Srbové.

Před necelým rokem, 26. října 2002, jsme byli s Janou Štroblovou vysláni českým PEN klubem do Varnsdorfu, kde se konal básnický sraz: Svátek lužickosrbské poezie. Vznikl z toho brožovaný, i graficky podařený sborník Návrat do světla, pětijazyčný básnický dokument. V onom dopoledni se ten dominantní, nejslabší, nejohroženější jazyk rozezněl nad všecky.

Ze je to jazyk zdravý a pěkný, melodický, košatý – a tudíž životaschopný – v tom nás všecky velice vybraně a zároveň prostě utvrdilo i dámské pěvecké trio „Hostakec trójka“. Pro mě to byl obrovský zázitek a zároveň i evokace dávného nadělení z berlínského Světového festivalu mládeže a studentstva před více než půlstoletím. Tenkrát, po té strašné válce, co na bláznově nordickém principu měla zlikvidovat méněcenné rasy, k nám, české delegaci přiběhla krojovaná skupina pěkných děvčat a chlapců z Budyšína a zazpívala nám „Ach synku, synku, doma-li jsi“. Na tuhle světlou chvíli z berlínského festivalu, kde už písňově převládala komunistická Internacionála, nikdy nezapomenu.

Ale držme se literatury a vzájemných styků povýnce literárních. Jan Arnošt Smoler a František Ladislav Čelakovský. Michal Hórnik a Jan Neruda. Jakub Bart Čišinski a Jaroslav Vrchlický. Ti oba se vzájemně překládali. A Čišinski na Lužici publikoval i své překlady dalších českých básníků přelomu 19. a 20. století. posléze – už ve dvacátém století narozený Jurij Chěžka přeložil Máchův Máj a některé své básně psal dokonce česky. Jurij Mlynk, významný literární vědec a básník, překládal Nezvala. Jurij Brězan, z Lužičanů v češtině nejznámější, byl za svůj román Krabat pochválen českou kritikou.

I jména Mina Witkojc, Kito Lorenc, Jurij Koch, Benedikt Dyrlich, Marja Krawcec, Beno Budar, jsou v češtině povědomá díky Josefovi Vláškovi, /a to zejména v rozhlasových pořadech na Vltavě i na Praze/, v případě Kita Lorence v básnickém knižním výboru Nový letopis i díky spolupřekladateli Josefmu Suchému. Ten vydal několik knih překladů – rozsáhlé výbory z poezie (Vřesový zpěv) a prózy (Skrytý pramen), výbor z díla Jozefa Nowaka – a sám se často ve svém díle inspiroval lužickosrbskými motivy. Dnes v tomto úsilí svých předchůdců pokračuje především Milan Hrabal. Některá ta jména spolu s mladšími k nám do Čech ted' znova překládá a jimi přitahován, přitahuje.

Dnešním vzájemným stykům česko-lužickosrbským už nepřekáží žádná ideologie, která je v tom pro ně nepříznivém geografickém soukolí tlumila a umlčovala. Tento večer lužickosrbské literatury a hudby je u nás v pražském PEN klubu večerem prvním. Doufejme tedy, že inspirativním.

Poznávejme se a setkávejme se. A starejme se o to, aby v dalším tisíciletí, kdy se patrně bude pořád ještě jednat o jednotném světovém jazyku, zůstaly ty naše oba na soupisce případných kandidátů.

Daňkova báseň Fanfára k poctě rodné řeči »byla míněna jako skutečný dárek i vzkaz Lužici«, píše o ní Milan Hrabal. Tyto verše jsou vskutku těžko přeložitelné do jiného jazyka.⁴⁵ Hodnotu toho mateřského vidíme zpravidla až přebývajíce v cizojazyčném prostředí.⁴⁶ Lužice stále nutká literáty k přemítání o jazyce jakožto silici člověka a národa, Lužičané své rodné řeči obětovali bezpočet děl a dílek, ať už přímo tématem nebo nepřímo psaním samým. Tváří v tvář Lužici docházejí k tématu rodné řeči i čeští sousedé.⁴⁷

fanfára k poctě rodné řeči

košatá věžatá truchlivá rozesmátá
hospodsky libá i květnatě klnoucí
mazlivá k dobrušce ledová k zlomoci
strkaná do bažin zvedající se z bláta

zkoušená na souchoť na mor i na záškrt
s vcelími plasty všech pamětí na nečasy
řapatá střapatá řečitě řasnatá jsi
ty která tolíkrát už přesmávala smrt

i na hýkových kopytech těch oslích
když na jatka tě vlekli sobě pro smích
oprať jim přetrhlas matko mých přeludů

ty jediná kdo neviníš mě z nevěr
vědoucí lásko že kdybych tě neměl
nebudu

⁴⁵ krom slovenštiny

⁴⁶ Slavista a baltista prof. Jiří Marvan se po svém dlouholetém působení v USA, Austrálii a dalších zemích před několika lety vrátil do Česka a připravil knihu Cesty ke spisovné češtině věnující se historickému vztahu Čechů k češtině počínaje Konstantinovým Proglasem a konče projevem Martina Pelcla, který se v roce 1793 stal profesorem obnovené stolice češtiny na pražské univerzitě. Pokud se o češtinu zajímáte nejen z mluvnického hlediska, vřele vám ji doporučuji. Měla by vyjít v roce 2004 na univerzitě v Ústí nad Labem. Vztahu k češtině se věnuje i v dalších dílech.

⁴⁷ viz báseň o jazyce od Iva Haráka, zveřejněná na Svátku lužsrb. poezie v roce 2001, nebo dílko tehdejšího redaktora Věstníku Václava Šimka Původ

Autorem, který je výrazně ovlivněn Lužicí je bezesporu „varnočický“ básník Milan Hrabal, na pražském Svátku lužickosrbské poezie v říjnu letošního roku přečetl jednu ze svých nových básní. Do dolnolužické srbskiny ji přeložil Alfred Měškank.

Milan Hrabal

Tma v Lužici

Bloumám Budyšínem
Lužičtí Srbové už spí
s německými
milenkami

Zdi ustupují
přecpané výlohy se smějí
čtenáři poztrácených snů

V podchodu slyším dudy
Když se přiblížím
zmlknou

Nejsem Krabat
ani vodník
Nevím jak dál
a kudy...

Šma we Łužycy

Chójžim pó Budyšynje
Serby južo spiju
z nimskimi
lubkami.

Murje copaju
pšepełnjone wukładne wokna se smjeju
cytarjam póżabytych snjow

W tunelu slyšym dudy
Gaž se pšíbližym
womjelknu.

Njejsom Krabat
daniž nykus
Njewěm, co něnt
a žo ...

Nyní uvidíme, jak vidí Lužické Srby žák základní školy, syn slavisty a bývalého diplomata prof. Jiřího Marvana ve školním cvičení, které vzniklo letos v červenci.

Výlet do Lužice

Jiří Marvan ml., IV. A ZŠ

Jel jsem s rodiči do Horní Lužice, která se nachází v Německu na rozhraní Polska, Německa a Česka. Odjeli jsme brzy v 6 hodin a za tři hodiny jsme byli na hranicích s Polskem. Když jsme projeli 3-4 km polského území, ocitli jsme se na německých hranicích. Po projetí hraničního přechodu v Žitavě jsme projeli městem Löbau a za chvíli jsme byli před slovanským dómem v Budyšíně. Šli jsme i do kulturního lužického muzea, kde mi dali spoustu různých plakátů, nálepek a obrázků. Lužičané jsou malý slovanský národ. Mluví lužickou srbskou, která se velmi podobá češtině. Po návštěvě města Budyšín jsme se vydali do lužického gymnázia a lužické školy, kde se táta setkal s řediteli a chvíli s nimi diskutoval. Potom nás čekal skvělý oběd a odjezd domů. Všichni lužičané, které jsem viděl, uměli i česky.

K letošnímu kulatému výročí **Mata Kosyka** vzniklo několik nových překladů. Jeden ze svých překladů nám zaslal Milan Hrabal, druhý je z pera Zuzany Sklenářové.⁴⁸

Hupac je svatební věnec či koruna, tradiční úprava hlavy, kterou nosily nevěsta a družičky v dolnolužických Blatech. Sestavuje se z květů přírodních i umělých, hedvábných stuh, krajk, závěsů a řetízků ze skleněných perel a korálků, flitrů apod., patří k němu široký naškrobený límec z bílé krajky. Nevěsta na něm měla myrtový věneček a stuhy jen černé, bílé a modré, u družiček byly květy, stuhy i perly pestrobarevné. Věnec či koruna z umělých květů, zhotovených často složitě z mosazných drátků a plíšků, se však dával svobodným dívкам, někdy i dětem, do rakve; bývalo to dříve zvykem i u nás.

Mato Kosyk

Njeměr

Morske žwały pśewaluju
se kaž wuže gigantske,
w njeměrje se spožeruju,
w njeměrje zas wustupje.

Wětšy, lej, zas rozdrobuju
zemske chytše stworjenje,
wujuce se k rej wiju
ako tšachy njemérne. –

Wšak jo městko k namakanju
hyšći wětšeg njeměra:
W tebje, lej, jo k njepojmanju
cesto žywa wutšoba.

Neklid

Mořské vlny převalují
se jak hadí giganti,
neklidem jsou pohlceny,
v neklidu se navrátí.

Podívej, to vichřic vinou
mizí krásy pozemské,
s kvílením se k tanci vinou
obavy tak úzkostné.

V jednom místě svět se mění,
tam je neklid největší:
v tobě, víš, je k nezkrocení
živé srdce člověčí.

⁴⁸ Z edice Mato Kosyk, Rukopise I, wud. P. Janaš, R. Marti, Mašica Serbska 1993, s. 75-77; vyšlo v Łužici I/1882

Prědny hupac

„Na swajžbu, na swajžbu som pŕosona,
Och rozwjaselona som mašerka,
Mě swajžbarske zuki pak k wutřobje néjdu,
Gaž lubozne pory se juskajcy přejdu,
Ně, k prědnemu razu ga bužo to,
Až přezwitře hupac mě kronujo.

Jan tergajšo rožki nět žaglece,
Ak młoduške kwětaški wonjece,
Do hupaca deře wšo wuzawijajšo,
A žyžane banty nutř hupřipinajšo,
Och wjasele pótom mě hobdajo,
Gaž přezwitře hupac mě kronujo.

Lej, zorja pód zajtra se zažagle
A stupa tež bližej to wjasele.
Och ze samym blyšćom bdu wuwoblekana,
Kaž kralowka z křasnoséu wukronowana.
Mě hutřoba dyba, kak bužo to,
Gaž witře juž hupac mě kronujo?

A góziny licym ja nesčerpna,
Som nedocakliwa dla wjasela,
Och přejžo jan žinsa, to nimjerne, hyšći,
Pón teke se hupac mě na głowje blyšći.
Co, mašerka, z głowu tak wijošo?
Lej, witře ga hupac mě kronujo!“

Ak swažbański źeń se nět zaswita,
Ga płakašo w tužcy mašerka;
Lej, žowku ga wobójmje Smjertnica nocy,
A zamknu na přece jej luboznej wócy,
Ten swažbański hupac jej wuprěšo,
A žinsa ten smjertny ju kronujo.

První svatební věnec

„Na svatbu, na svatbu jsem pozvaná,
ach, takovou radost mám, maminko má,
já nijak se netěším výskotem, shonem,
když dvojice v svátečních šatech jdou kolem,
ne, pozítří bude to po první,
co věnec mě ozdobí svatební.

Jen trhejte růžičky zářící,
ty čerstvé mi kvítečky voníci,
pak do věnce dobře vše zavinout hleďte,
a hedvábné stuhy tam do něho vpleťte,
ach, radost mě celou pak naplní,
až věnec mě ozdobí svatební.

Hle, červánky, ráno je, svítá již,
ta radost je o něco zase blíž.
Ach, svítit jen budu, tak naoblékaná,
jak královna nádherou korunovaná.
Jak už, zítra už, srdce bije mi,
ten věnec mě ozdobí svatební.

A hodiny počítám v napětí,
dočkat se nemůžu radosti.
Ach, jen ještě dnešek, jak věčnost se tváří,
pak, vidím se, věnec mi na hlavě září.
Proč, maminko, vrtíte hlavou si?
Vždyť zítra mám mít věnec svatební!“

Zas svítá, už budí se svatební den,
a matička pláče v žalosti jen.
Hle, Smrt přišla, dceru objala v noci,
jí na věky zavřela oči svou mocí.
Upřela věnec jí svatební,
dnes místo něj zdobí ji pohřební.

Z tobou po wšěch pućach

je titul nové knížky, kterou pod stromečkem otevřou v mnoha lužických rodinách. Vydává ji s podporou Nadace lužickosrbského národa (Założba za serbski lud) budyšínské LND s podtitulem Nabožne myслe.

Kdo je jejím autorem? Nebo spíše jejími autory - neboť je jich více než půl druhé stovky...

Od r. 1990 totiž každý týden Serbski rozhłós přináší náboženskou myšlenku, která vychází převážně z biblických nebo liturgických knih (u evangelíků z Ochranovských hesel, které se od r. 2001 vydávají i v srbstině) stejně jako ze zkušeností a zážitků zaměřených k prožitku všedního dne. Původně je posluchačům přinášeli duchovní, ale postupně se úkolu odkrývat a zprostředkovávat hluboký smysl života ujímali laici. Nebyl to pro ně úkol snadný naplnit vymezený čas půldruhé minuty jaderným a povzbudivým slovem. Leč podařilo se! Výsledkem jejich snažení je tato čtyřsetstránková kniha v pevné vazbě myšlenek těch, kteří exupérovsky vidí a slyší správně srdcem. Jsou to muži i ženy, mladí i staří, vzdělaní i prostí, katolíci i evangelíci. Jedinečnost této knihy tkví zajisté i v tom, že svým způsobem se tedy v lužickosrbském písemnictví setkáváme s dílem vpravdě ekumenickým.

Čteme myšlenky hlubokých úvah i jímatné upřímnosti citu, které sdílejí starost o budoucnost rodiny i národa, vyzývají k správným rozhodnutím, povzbuzují a zavazují k svědomitosti a upevňují víru, naději a lásku opravdu *Bohu k česći a Serbam k spomoženju*.

Myšlenky pronášené do „lužického éteru“ srbskými věřícími uspořádali do jednotlivých dnů kalendářního roku a abecedním rejstříkem autorů opatřili Měrana Cušcyna a Měrčin Salowski.

Josef Šindar

Takto hovořil **Pawoł Čornak**, spravedlivý hospodář z Wotrowa, který zemřel letos na prahu prázdnin:

Zastavují se zase na wotrowských Kopkách u pomníku padlých, který chrání lípa. Znám ji ještě jako malou lípu z dob svého dětství, které bylo po uplynulé válce těžké a chudobné. Tehdy ještě lípa nemohla návštěvníkům pomníku poskytnout svými větvemi chládek. Přišel hnědý čas, životní standard se poněkud pozvedl, ale srbskému lidu byla odňata jeho svoboda, ano, hrozilo mu samo vyhnání z vlasti. Bohudík se tak nestalo. Nová, poválečná doba nám sice přinesla národní rovnoprávnost, ale bohužel zároveň podrývala kořeny křesťanství. Naše lípa zažila kruté zimy, silné větry, horká léta. V roce 1949 vládlo veliké sucho. Lípa na Kopkách ztratila všechno své listí a stála uprostřed léta nahá jako v zimě. Přišel však plodný déšť a v pozdním létě se opět zazelenala. Kéž zrovna tak náš národ ožije a rozroste se, aby mohl srbský a křesťanský lid stále Bohu děkovat a chválit jej v modlitbě a s duchovní písni. Dej to Bůh!

Zeszyty lużyckie, Tom 35/36, Warszawa 2003, 222 s.

Další sešit této polské (nebo spíš polsko-německé) edice je věnován převážně Budyšínu (podtitul sešitu: Budziszyn i nie tylko). Hlavní redaktorka Ewa Siatkowska. Sešit je uveden reprodukcí obrazu jižního vchodu do budyšínského hradu (Rudolf Warnecke) a podobiznou Jakuba Meškanka, syna (letos narozeného) našeho přítele historika, sorabisty, pedagoga, básníka dr. Tima Meškanka. Je rozdělen do 6 částí.

V **první** (Ci, kterých juž nie ma wśród nas) vzpomíná E. Siatkowska na Bolesława Lubosze, kterého nazývá *ambasador lużyckiej kultury* (+ 7. 9. 2001) a Hanku Faskovou (Fascyna, + 29. 4. 2002) a Krzysztof R. Mazurski na Jurije Rjenče (+ 29. 5. 2002).

V **druhé** části (Budziszyn skończył 1000 lat) Dietrich Scholze-Šolta pojednává o Budyšínu jako politickém a kulturním středisku Lužických Srbů, ukazuje i demografický vývoj a národnostní stav obyvatel města a okolí, vznik a vývoj písemnictví a kultury vůbec od počátku až do 2. poloviny 20. stol. – Marcin Jańczuk vykládá o vývoji školství, tiskařství a vydavatelství. – O Budyšínu v písemnictví pojednává Rafał Leszczyński ve vyčerpávajícím eseji. Vycházeje z knihy Marky Maćijowé Pod Bohatej wěžu sleduje motiv Budyšína v tvorbě básníků a prozaiků. – H. Schuster-Šewc se zabývá etymologií slov Budyšin a Ortenburg. Budyšin odvozuje od osobního jména Budislav nebo Budimir > Budych, hród Budycha > Budyšin (hród). Německé znění Bautzen, užívané úředně od r. 1867, vzniklo německou změnou ú > au (Bu- > Bau-) a -dyšin > -tzen. – Zdzisław Kłos v pojednání Schalom, Bautzen! podrobně sleduje osudy Židů, počínaje zmínkami v Thietmarově kronice, přes vývoj ve středověku a v 19. stol. až po teror ze strany německého státu v 30. a 40. letech 20. stol. Pojednání, čerpající zejména z nových publikací, přináší čtenářům dost podrobné poučení o tematice nepříliš často publikované. – Oddíl končí Kłosovými stručnými budyšínskými dějinami v datech a jinými statistickými údaji.

V **třetí** části (Rzeczy dawne, nowsze i najnowsze) E. Siatkowska pojednává o západoslovanské (tj. české, slovenské a polské) homiletice od počátků do 17. stol. Větší pozornost věnuje kázáním lužickosrbským, podrobně rozebírá Postwitzer Tauff-Stein (1688, česky Buděstecká křtitelnice) od Michała Frencela. – Rafal Leszczyński (Kultura muzyczna instrumentem utrzymania tożsamości narodowej Łużyczan) se zmiňuje o dvou nejstarších lužickosrbských písních a vyslovuje svůj názor o tom, které historické události odrážejí a kdy vznikly. Dále se zmiňuje o evangelických kantorech a jejich činnosti v oblasti duchovní písni. Píše o skladatelích 19. a 20. stol. Obzvlášť cenné je, že uvádí i nejnovější současné skladatele. – Měrko Šolta-Scholze (Śpiewnik na skrzypce Mikołaja Krala – najstarszy zbiór górnolužickich śpiewów i tanców) rozbírá Kralův poměrně málo známý zpěvník (105 písni, 50 tanců), srovnává melodie s melodiemi v knize J. A. Smolera (Pjesnički hornych a delnych Łužiskich Serbow) a dochází k závěru, že Kralův zpěvník (vznikal půl století před Smolerem) zaznamenává taneční melodie, které už v době Smolerově patřily minulosti. – Ludmiła Petruhina (Spotkanie dwóch światów. Mitopoetyka lużyckiej ballady romantycznej) rozborem Zejlerovy romantické balady Hańzka Śunowska ukazuje, které tvárné prostředky jsou

lužickosrbské lidové baladě společné s ostatními národy a které jsou příznačné pro baladu lužickosrbskou. – Olga Tytarenko rozebírá knihy povídek dvou lužickosrbských spisovatelek (D. Šołćina, Seklojta šćežka a Měrka Mětowa, Wulět do paradiza). – Teresa Śliwa seznamuje podrobně s programem WITAJ. – Radek Čermák, Petr Svoboda a varšavská Kinga Kijo napsali reportáž Hórnikowa knihowna zestała zatopiona (s výstižným motem *Święte miasto padło, ponieważ każdy wykonywał swoje obowiązki, święte miasto padło, ponieważ każdy wykonywał tylko swoje obowiązki*).

Čtvrtou část tvoří Kącik literacki. Obsahuje 5 překladů z Fryca Rochy a Jurije Kocha do polštiny a původní báseň Ludmily Gajczewské.

V **páté** části jsou recenze 13 knížek. (Z nich vědeckou úrovní vyniká *Poeta Jan Lajnert w perspektywie porównawczej* od D. Scholze-Šołty.) O sbírce T. Meškanka *pój do rejki* ... píše R. Čermák.

Sestou částí je Kronika, zachycující v 9 referátech aktuální události na poli polsko-lužickosrbských styků.

Zeszyty Łużyckie 35/36 jsou obsahem bohaté, přinášejí i nové pohledy na některé sorabistické problémy. Prof. Siatkowské se podařilo soustředit okolo časopisu skupinu víceméně stálých přispěvatelů. A tím, že umožňuje i studentům uplatnit výsledky jejich práce (*kéž by tomu tak bylo i na českých univerzitách!*), vytváří předpoklady vzniku osobité polské sorabistické školy.

Jiří Mudra

• Питання сорабістики (Львівський національний університет

імені Івана Франка. Інститут славістики - Сербський інститут у
Будишині. Львів 2003.)

Tento sborník (v pořadí už třetí) obsahuje vědecká pojednání z 9. mezinárodního sorabistického semináře, konaného v říjnu 2001 na Lvovské národní univerzitě Ivana Franka (založené v r. 1661, tedy před 340 lety) u příležitosti padesátého výročí trvání Lužickosrbského ústavu v Budyšíně. Rok 2001 byl zároveň 10. výročím podpisu memoranda o spolupráci mezi lvovskou univerzitou a budyšínským Lužickosrbským ústavem (1991). Toto memorandum pak bylo v r. 1993 nahrazeno Smlouvou o vědecké spolupráci mezi oběma institucemi. Semináře se konají od r. 1984 a bylo na nich za tu dobu prosloveno na 200 přednášek a sdělení z nejrůznějších odvětví sorabistiky.

Sborník (jejž redigoval Volodymyr Motornyj a Dietrich Scholze) je uveden uvítacím projevem prorektora lvovské univerzity Volodymyra Kyrylyče. Prorektor připomíná úspěchy dosavadní vzájemné spolupráce: vyšla monografie Лужицькі серби (1997), dva svazky sborníku z konferencí (1999, 2000), uskutečnilo se 5 mezinárodních sorabistických seminářů.

Sborník je rozdělen do tří částí: historie a kulturologie (14 pojednání), literární věda a folkloristika (9), jazykověda (11).

1) D. Scholze-Šołta pojednává o dějinách, úkolech a nynější činnosti Serbského institutu v Budyšíně a končí optimistickým výhledem do budoucnosti.

F. Šen píše o důležitosti lužickosrbských knihoven pro zachování národní identity a podává výčet a dějiny významných lužickosrbských knihoven spolkových.

Oksana Lazorová (Оксана Лазор) vzpomíná na počátky a rozvoj vzájemných vědeckých vztahů mezi Lužicí a Ukrajinou v 2. pol. 19. stol. Autorka se zmiňuje o slavistech (ruských, českých a ukrajinských) 19. stol., kteří styky pěstovali příležitostně. Soustavné pěstování vědecké spolupráce začíná až činností K. K. Trofimoviče (jehož zájem povzbudil pražský prof. Jan Petr) r. 1959 a podstatně k němu přispěl Marko Meškank. O. Lazorová vychází z dopisů K. K. Trofimoviče a lužickosrbských pracovníků (Marko Meškank, Institut za serbski ludospyt, Pawoł Nowotny, Hinc Šewc, Jana Šołcina). Dopisů je celkem 13 a jsou tu otištěny poprvé.

Marko Kowar svůj příspěvek (Kontakty serbskich kulturnych skupin z krajemi wuchodneje a južneje Europy po lěće 1989) rozdělil na tato oddíly: 1 Přehlad zajízdow do wukraja a wopytow z wukraja. 2 Zaměry zajízdow do wukraja. 3 Zaměry wopytow z wukraja. 4 Rezultaty mjezsobnych kontaktow. 5 Zjimanje a wuhlad. - Pojednání, vycházející z pramenného bádání, je velmi cenné, protože se této tematice dosud soustavná pozornost nevěnovala.

Андрій Вовчак вenuje svou podrobnou a fundovanou studii J. P. Jordanovi (Роль Яна Петера Йордана у формуванні інтересу до української традиції у німецькомовному середовищі середини XIX ст.).

Małgorzata Mieczkowska se věnuje polským zájmům o Lužičany po r. 1945 (Polskie zainteresowania Łužycami po 1945 roku - między koncepcją a praktyką).

Zdeněk Valenta zpracoval dopisy, které posílal A. Muka Adolfu Černému (Serbske listowanje w zawostajenstwie A. Černeho).

Людмила Павловна Лаптева se krátce zmiňuje o značném zájmu o Lužické Srby i o jeho poklesu po Říjnové revoluci, což souviselo s úpadkem slavistiky a nakonec se zrušením Instituta slavjanovedění v r. 1934 (poslední publikace byla o A. Mukovi - vyšla 1934; v roce 1941 vyšla vynikající kniha A. M. Seliščeva Славянское языкознание, v níž se ovšem pojednává také o lužické srbštině). Za války otiskl Zdeněk Nejedlý pojednání Лужицкие сербы v časopisu Славяне, 1942, č. 1. Po válce mezi členy sovětské vojenské správy v Německu se našli i filologové, kteří využili tamního pobytu, aby se hlouběji seznámili s lužickosrbskou problematikou. Jedním z nich byl i Fjodorov, který v r. 1948 proslovil ve Slovanském výboru v Moskvě podrobnou přednášku o Lužických Srbech (zachovala se v těsnopisném zápisu). Další autorovy osudy však nejsou známy. Zato je známější Michail Ivanovič Semirjaga (1922-2000), prof. univerzity v Samarkandě, který vydal 1955 dosti podrobnou všeestranně informativní brožuru Лужичане.

Měrćin Wałda ve studii Demografiske naprašowanje mjez katolskimi Serbami (s četnými statistickými údaji a diagramy) přináší mnoho nového nejčerstvějšího faktografického materiálu o době přítomné.

Мěrćin Kasper v pojednání Національні права меншини лужицьких сербів píše o národních právech Lužických Srbů po spojení obou Němecek.

Кирилл Шевченко (Лужицкий вопрос и Чехословакия в мае - июле 1945 г.) přináší nové, dosud neznámé skutečnosti. Podrobněj se o nich zmíníme na jiném místě.

Božena Pawlikec informuje podrobně o projektu WITAJ.

Євген Бевзюк (z Užhorodu) pojednává o materiálu v ukrajinských archivech týkajícím se účasti Lužických Srbů ve všeslovanském národněrevolučním hnutí v polovině 19. stol. Stať je cenná zejména pro badatele výčtem pracovišť, kde jsou příslušné archiválie uloženy.

Ольга Котляр (Національні права лужицьких сербів у контексті рішень Ради Європи), shrnuje příslušné informace z různých dokumentů a časopisů.

2) Володимир Моторний (Лужицькі мотиви в українській літературі) dokazuje, že vůdčí postavení v poválečné literatuře zaujímá Volodymyr Lučuk, který svými průkopnickými překlady i tematikou svých básní vzbudil zájem o lužickosrbskou literaturu. V próze vynikl Pavlo Zagrebelskyj (epopej věnovaná Kyjevské Rusi), Ivan Bilić (obrací se ke konci starověku, opírá se o P. J. Šafaříka a L. Niederla) a Roman Ivaničuk (30.- 40. léta 20. stol.). Pojednání je velmi erudované a důvtipné.

Людмила Петрушіна rozebírá lužickosrbskou baladu z hlediska střetnutí dvou světů: reálného a fantastického, realistického a pohádkového, historického a mytologického, domácího a cizího. To ukazuje na baladách H. Zejlera a J. Radyserba Wjely.

Алла Татаренко srovnává (na materiálu periodik obou národů v letech 2000/2001), jak se vzájemně vidí Lužičtí a balkánští Srbové.

Ольга Титаренко rozebírá a srovnává novely dvou současných spisovatelek (Dorothea Šołćina a Měrka Mětowa).

Ярема Кравець rozebírá brožuru francouzského slavisty (Adolphe d'Avril: Slávy dcera. Choix de poésies slaves. Paris 1896, s oddílem En Lusace). V druhé statí píše o sorabistice v INALCO (bohužel neuvádí přesné francouzské znění této zkratky).

Олександр Моторний (vnuk Vladimíra, syn Andreje Motorného) hodnotí průkopnickou literárněhistorickou práci Josefa Páty, opírá se hlavně o Lužici a Lužické stati. (Pravopisné chyby: češi, slováci)

Мар'яна Дзюроман rozebírá a hodnotí překlady v ČLV v 90. letech 20. stol. (Z. Sklenářová, Milan Hrabal, Libor Koval, Róža Domašcyna, Radek Čermák).

Ксенія Ахекян sleduje zobrazení ženy v lužických příslovích.

3) Ольга Паламарчук sleduje přenášení lužickosrbských slov do ukrajinských překladů.

Ewa Siatkowska srovnává kázání česká, polská a lužickosrbská (viz též v Zeszytech Łużyckich).

Helmut Jenč rozebírá slovník hornolužické spisovné srbskiny před národním obrozením a po něm až do přítomnosti.

Ольга Албул, Надія Лобур pojednávají o metaforickém pojmenování ptáků v ukrajinštině, češtině a lužické srbské.

Єфросинія Широкорад zkoumá vznik, význam a vývoj lužickosrbského slova nadobny.

Teresa Šliwa pojednává o lužickosrbské terminologii jazykovědné.

Зоя Заїка srovnává některé jevy v nářečí západoběloruském a budyšínském.

Elžbieta Wroclawska zkoumá tvoření hornolužickosrbských slov z hlediska historického.

Геннадий Прыбытка se zabývá vývojem praslovanského pluskvampreterita v lužické srbské a v běloruštine.

Наталія Byc řeší překladatelské problémy.

Людмила Васильєва hodnotí mluvu jako komponent společenského styku.

Sborník je obsahově velmi bohatý, týkající se mnoha stránek filologie. Obzvlášť kladně je nutno hodnotit, že publikace umožňuje uplatnit se i studentům, tím získává další zájemce a možné budoucí sorabisty. V budoucích brožurách doporučuji ke každému pojednání připojit résumé v jazyce lužickosrbském (nebo u textů lužickosrbských v ruském), aby bylo usnadněno porozumění čtenářům neznalým ukrajinskému jazyku.

Jiří Mudra

Nový dolnolužicko-polský slovník

Profesor **Rafał Leszczyński** vydal Dolnolužicko-polský slovník (s podtitulem MINIMUM). Slovník má podobu brožury o 120 stranách, která obsahuje především slova, která jsou v polském a dolnolužickém jazyce odlišná. Jeho cílem je pomoc Polákům při četbě dolnolužického tisku. Fundovaně napsaný úvod obsahuje krátký exkurs do historie, ve kterém připomíná významné dolnolužické slovníky. Jak autor konstatuje, neexistence jakéhokoliv slovníku znamenala vážnou bariéru pro rozvoj vzájemných kontaktů. Zmíněná práce je pokusem tuto bariéru alespoň z části odstranit. Doufejme, že se dočkáme podobného díla i u nás.

Vydalo Stowarzyszenie Promocji Wschodnich Łużyc w Żarach, 2002, ISBN 83-909264-4-X

Petr Sikora

M.Fabianowská – M. Nesteruková, Mazaní Slované, z polštiny přeložil

Pavel Weigel, Egmont, 2.vydání, Praha 2002, 128 stran

Když před několika lety přišlo na trh nakladatelství Egmont s edicí **Děsivé dějiny**, zaznamenalo u čtenářů okamžitý úspěch. Tento anglický projekt je určen dětskému čtenáři a podtitul *O čem se vám učitelé neodvažují říct* napovídá, že záměrem autorů bylo mladým lidem přiblížit dějiny z humorné stránky, vybrat zajímavosti života všedního dne a s ironickou nadsázkou upozornit na fakta, která školní učebnice buď pomíjejí nebo vykládají smrtelně vážně. Vedle Řeků, Římanů, Keltů, Anglosasů, Vikingů, Aztéků aj. nezapomněli nakladatelé ani na Slovany.

Svazek *Mazaní Slované* sice zachovává strukturu a celkový charakter předešlých knížek, včetně velmi důležité výtvarné stránky, ale vznikl v dílně polských autorů. Je tedy pochopitelné, že svou pozornost zaměřili na polské reálie, které naše vydání alespoň částečně koriguje doplněním několika reálií českých.

Jedná se o knížku zábavného čtení a přísnější kritik by odhalil řadu přílišných zjednodušení, nepřesnosti a opomenutí. Na straně druhé však přináší skutečně obdivuhodné množství zajímavostí ze života starých Slovanů, o jejich náboženství a přijetí křesťanství, o válečnickém umění, o magii a léčitelství, o zvykovém právu, o běžném každodenním boji, o přežití v tvrdé realitě raného středověku, který si ale také dovedli zpestřit hrami a jinou zábavou.

Po děsivých dějinách Slovanů by měli sáhnout učitelé dějepisu, protože tím získají materiál, kterým mohou okořenit výklad nejstarších dějin našich předků. A poslední větu knížky bychom si měli my Češi denně opakovat, abychom nepropadali věčné malověrnosti. Je vidět, že ji napsaly autorky z Polska. *Jedno je jisté – Slované ještě neřekli v dějinách poslední slovo!*

Vladislav Veselý

Děkujeme Česko-německému fondu budoucnosti za 95 000,- Kč na odstranění povodňových škod v Hórnikově knihovně. Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- na nový nábytek pro Hórnikovu knihovnu. Děkujeme organizaci UNESCO za poskytnutí 30 000,- na doplnění knižního fondu Hórnikovy knihovny. Děkujeme Národní knihovně ČR za pomoc při sušení knih. Toto číslo vyšlo s podporou Ministerstva kultury ČR (10 000,- Kč pro rok 2003).